БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ИЮНЬ 6 ЧЕТВЕРГ № 133 (5537).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп,

Чаа, депшилгелиг чүүлдү— планнарга үндезин болдурар

Чоокта чаа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1964 — 1965 болгаш дараазында чылдарда улус ажыл-агый планын ажылдап кылырыга кол принциптерниң болгаш угланыышкынарның дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущевтуң санаалдарын чугаалажып көрген дугайында дыңнадыгны «Правдага» үүн парлаан.

Ол дыңнадыг болза СЭКП-ниң XXII съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болгаш ооң ийин үндүргени экономиктиг кол сорулганы — коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарын күүседир талазы-биле тодаргай, практиктиг ажылды Коммунистиг партия, ооң ленинчи Төп Комитеди, Совет чазак кайы хире энергиялыг, тодаргай сорулгалыг болгаш ажыл-ишчи байдал-биле организастап турарын база катап көргүзүп турар.

Ажыл-агайны удуртуруп болгаш планнаарын доктаамал сайзыраңгайжыдарының эргежок чугулазын партияның Программазында айтып турар. Ам планнаашкында кол чүүл болза материалдыг, күш-ажылчы болгаш сан-хөө курлавырларын, бойдус байлактарын эн-не рационалдыг болгаш үре-түңнелдиг ажыглаары, чаа техниканы хөгжүдери болгаш непредири, артык чарыгдалды база бүрүлгеде чидириги узуткаары болор. Эң эвээш чарыгдалды үндүрүп болгаш, ниитилелдиң эрге-ажыктарынга дүүштүр эн-не бүдүрүлгечи түңнелдерни чедип алырын партия бистиң ажыл-агый тургузуушкунувустуң, социалистиг ажыл-агайны удуртурунуң болгаш планнаарының соңгаарлаттынмас хоойлузу деп көрүп турар.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары дээш партияның болгаш улустуң демиселинге СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму онза черни ээлеп турар. Ол Пленум улус ажыл-агайын удуртурун болгаш планнаарын экижидер талазы-биле чугула хемчеглерни ажылдап кылган, партия органнарының тургузуунуң чаа-чаа хевирлерин тодаргайлаан. Ооң шиитпирлеринге дүүштүр ажыл-агайның болгаш планның төп органнарының структуразын эде көрген. Үлетпүрүнүң чугула-чугула адырларының талазы-биле күрүне комитеттери турган. Күрпланны болгаш ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый Чөвүлелин эвилел-республика органнары кылдыр эде тургускан. ССРЭ-ниң Улус-ажыл-агайының Дээди Чөвүлелин тургускан.

Үлетпүрүнү болгаш тудугну удуртурунуң ол элээн тода болгаш төлептиг системазын тургускаш, экономиканы эргелеп башкарар талазы-биле В. И. Ленинниң үезинде турган принциптерни болгаш организастыг хевирлерни партия барык-на катап тургускан. Ындыг болза-даа ол болза эрги үүлче анаа-ла дедир каталаанны ол эвес. Улус ажыл-агайын эргелеп башкарарының ленинчи принциптери коммунизмни калбарты тургузарының үезинде чаа-чаа төөгүлүг байдалдар-биле дүүштүр партияның шиитпирлерине улам ыңайгы хөгжүлдени алган.

Чаа-чаа хевирлер чежемейниң-даа эки болза, олар боттары күзеттинип турар түңнелдерни бербес дээрзи билдингир. Кол чүве болза олар кандыг хевир-биле күүсеттинген турары, практиктиг сорулгаларны канчаар шиитпирлээн турары, ажылдың кандыг аргаларын ажыглаан турары болур. Ооң ужурунда ам организастыг эде тургузуушкунуңуң соонда партия, ажыл-агый болгаш план органнарының ажылының дугайында, бистиң байлак аргаларывысты эн-не четче сайгарар арганы берип турар ажыл-агайны удуртурунуң ындыг стилиниң дугайында айтырыгларны партия бирги чергеже идип үндүрүп турар.

1964 — 1965 болгаш дараазында чылдарда улус ажыл-агайының планын ажылдап кылырыга кол принциптерни болгаш угланыышкынарның дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущевтуң санаалдарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге чугаалажып көрген чорук болза ажыл-агайны планнаарын болгаш удуртуруп сайзыраңгайжыдар, бистиң социалистиг экономикавыстың байлак аргаларын эң-не үре-түңнелдиг ажыглаар, партияның Программазында айыткан чугула экономиктиг айтырыгларны эң-не чедиишкинниг боттайдырар талазы-биле база бир улуг базым болур.

Улус ажыл-агай планын чогаадып тургузарының амга чедир ажылдап турар принциптерин үндезини-биле эде көөр дугайында айтырыгны тургускан. Планнаашкының тургустуна берген практиказы улуг четпестерлиг болуп турарын партияның XXII съездизинге болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга демдеглээн. Ооң иштинден кол чүве болза планнаашкын кылыр органнар планныг онаалдаларны ажылдап кылырда, үлетпүрүнүң эн-не депшилгелиг адырларын болгаш бүдүрүлгениң тус-тус хевирлерин колдадыр хөгжүдеринче чогуур кичээнгей салбайн келгени болур. Үлетпүр адырларының болгаш бүдүрүлге хевирлериниң хөгжүлдезиниң темпилерин ортумак статистиктиг сан-медээлерге үндезилээш, тургустунган пропорциялар ёзугаар тодаргайлап турган. Капитал салыышкынарны адырлар болгаш объектилер аайы-биле хуваар практиканы ажыглап келген.

Шагда-ла тургустунган ындыг планнаашкын үезинде эки хөгжээн адырлар элээн ажыктыг байдалга туруп база чаа, перспективтиг адырларга болгаш бүдүрүлге хевирлеринге бодаарга хөй хөреңилерни ап турган. Эрги үүлдер хөгжүзе чогуурундан элээн дүрген хөгжүп, а чаа, экономика талазы-биле эң-не үре-түңнелдиг үүлдериниң хөгжүлдези саадап турган.

Тургустунган пропорцияны партия каш удаа эдип келген. Чижээ, одаар үүлдүң эң-не үре-түңнелдиг хевирлерин — нефтини болгаш газты казып тыварын дүрген хөгжүдеринче угланыышкынны кылган турган. Ол чорук улус ажыл-агайынга ажок улуг камналганы берген. Паровозтар бүдүрүп үндүрерин соксаткан болгаш электровозтар база тепловозтар бүдүрерин чурумчуткан. Демир орудтарны электровоз болгаш тепловоз күжүнче шилчиткен чорук чуртка ажок улуг камналганы берген. Ындыг болза-даа ол чорук бистиң чамдык экономистерривиске, план болгаш ажыл-агый ажылдакчыларынга кичээндириг болбайн турары хараааныгыт. Ооң түңнелинде химия үлетпүрү ышкаш ындыг депшилгелиг адырларны чедир үнелевес чорук бар болу берген.

Партия болгаш чазак СЭКП-ниң Программазында үндезилээш, үлетпүрүнүң эн-не депшилгелиг адырларының болгаш бүдүрүлгениң хевирлеринге, чүну-даа мурнай химия индустриязын хөгжүдеринге хамаарышкан практиктиг сорулганы салып турар. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1964—1965 болгаш ооң дараазында чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агайын хөгжүдериниң планын ажылдап кылырда, химия үлетпүрү, ылаңгыя пластмасс бүдүрерин, шилпластика база лавсан плёнка, синтетиктиг каучук, минералдыг чемишчидилге, гербицидтиг биопрепараттар, синтетиктиг спирт болгаш үстерни солуур кылыглар бүдүрерин бүгү тала-биле хөгжүдерин баш удур көөрү чугула дер көрген. Чурттакчы чоннуң хеп, иднк болгаш өске-даа хереглел бараанларының талазы-биле өзүп турар хереглелин хандырар база көдээ ажыл-агайға минералдыг чемишчидилгелер, хоран химикаттар болгаш биопрепараттарны тараа шөлдериниң дүжүткүрүн база мал ажылының продуктулуун бедидеринге ажыглаар кылдыр, үлетпүрге цинк, коргулчуи, ак-коргулчун болгаш өске-даа ол ышкаш улуг үнелиг материалдарны солуур база көдээ ажыл-агайға техниктиг соруулгаларга хереглээр чигэтти бээр кылдыр химия ынчаар хөгжүүр ужурлуг.

Капитал салыышкынының ажыктыг талаларын көдурериниң айтырыгларынче, чаа күүлүг тулугларны дүрген ажыглалче киирер, эртемниг болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин улус ажыл-агайынга дүрген шиңгээдип алырынче партияның XXII съездизи, СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму, РСФСР-ниң үлетпүр болгаш тудуг ажылдакчыларының чөвүлел хуралы улуг кичээнгей салган. «Шиитпирлиг участоктарга капитал салыышкынларны мөөңнээр, капитал чарыгдалдарның быдаралын чайладыры, туттунуп турар бүдүрүлгелерни ажыглалга киирерин дүргедедири ажыл-агайны планнаарының болгаш организастаарының эргежок чугула негелдези болган турар ужурлуг» деп, СЭКП-ниң Программазында чугаалап турар.

Партияның бо угланыышкынындан 1964—1965 болгаш ооң соонда-даа чы[illegible] планнар [illegible] чүүлү.

Концерт залында бөлүүнүң артистери (удуртукчузу артист А. Хуурак) бо чылдың июнь, июль айларында чаа

Р. ДАЛАЙ-ООЛ,
Республиканың хөгжүм-шин театрының директору.

„ТУ-114“ самолёттан Фидель Кастронуң Н. С. Хрущевка телеграммазы

ГАВАНА. (СЭТА). Социалистиг революцияның Чаңгыс аай партиязының Национал удуртулгазының Бирги секретары, Куба Республиканың Революстуг чазааның Премьер-Министри Фидель Кастро Совет Эвилелинден чанып бар чорааш, «ТУ-114» самолёттан Никита Сергеевич Хрущевка дараазында чагааны чоруткан:

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Никита Хрущевка.

Акы-дуңмалышкы чылыг сеткилдиг чорук болгаш куба төлээлерге көргүскен уттундурбас кичээнгей дээш совет улуска, ооң партиязынга болгаш Силерге ханы өөрүп четтириишкинниң сагыш-сеткилин илергейлевейн ССРЭ-ден чанып чоруур арга чок тур.

Бис төрээн чуртувусче ээп чанмышаан, ССРЭ-ниң кызыгаарын эртип келдивис; бо аян-чорук болза совет улустуң боттандырып турар аажок улуг болгаш маадырлыг тургузунчу ажыл-ижиниң дугайында бистиң төлээлериң бүгү кежигүннеринге онза өөредилгелиг аян-чорук болган дээрзинге бүзүрелдиг чанып бар чор бис. Бис материалдыг болгаш техниктиг депшилгениң өндүр чаагайын үнелеп көөрүнден аңгыда, харын база совет улустуң революсчу ёзузунуң хемчээлин, ооң кызыгаар чок чаагай чоруун, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптеринге ооң ханы бердиңгенин үнелеп көрген бис.

Совет улус бодунуң боттандырган бүгү үүлдери дээш бүгү-ниитиниң магадаашкынын, ынакшылын болгаш өөрүп четтириишкинин чаалап алган. Бис, бистин ышкаш ындыг бичии чурттарның улустары, совет улустуң дузаламчызының болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының ачызында империализмниң агрессиязынга удур туржуп шыдааш, келир үеже ёзулуг идеген-биле көрүп турар болгаш ийи дакпыр хүлээп көрүүшкүннү илергейлээр барымдаалыг бис.

Куба Республика-биле боттарының ханы эп-сеткил каттыштырылгазын херечилевишаан, ССРЭ-ниң бүгү булуңарындан санап четпес чагааларны, телеграммаларны болгаш бижиктерни бистерге чоруткан совет хамаатыларга бистиң ханы өөрүп четтириишкинивисти илергейлеп тур бис.

Совет улуска тайбыңны чүреткиң бүгү ханызындан күзеп тур бис. Совет улус бодунуң аная эвес чогаадычы күжениишкиннериниң оруу-биле моон-даа соңгаар баарын күзеп тур бис, ол күжениишкиннериң үре-түңнели бүгү кижи төрелгетенге ажыктыг үүлдү берип турар болгай.

Силер-биле, бистиң уттундурбас хүннерни эрттиргенивис улуг совет чурттуң удуртукчулары-биле, ажылчы чоннары-биле мендилежип байырлашпышаан, бистиң ийи улустарывыстың аразында найырал улам-на акыдуңмалышны болгаш бузулбас болур дээрзинге бүзүрелди илергейлеп тур бис.

ФИДЕЛЬ КАСТРО».

Республиканың часкы тарылганың чоруп турары

(1963 чылдың июнь 1-ге чедир хуу-биле)

РАЙОННАР	Тараа-бобы культура	Ооң иштинде кызыл-тас	Кукуруза	Картофель
Барыын-Хемчик	102,8	104,7	66,2	58,8
Чөөн-Хемчик	97,7	104,2	77,7	81,4
Улуг-Хем	88,1	102,8	76,5	45,9
ЧӨӨН-ХЕМЧИК ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ТҮҮҢ	94,4	103,4	74,9	60,5
Бии-Хем	101,8	101,3	53,6	80,3
Каа-Хем	100,9	104,1	76,5	78,0
Таңды	98,6	105,7	84,7	74,9
Тоджу	96,5	—	—	—
ТАҢДЫ ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ТҮҮҢ	99,7	104,5	79,6	75,1
Өвүр	142,0	191,3	42,8	72,5
Тес-Хем	91,6	122,3	62,1	50,0
ТЕС-ХЕМ ЭРГЕЛЕЛИНИҢ ТҮҮҢ	95,6	127,1	58,2	53,3
ООҢ ИШТИНДЕ СОВХОЗТАР:				
«Көк-Тей»	120,3	134,3	105,7	100,0
«Чыраа-Бажы»	105,6	110,6	100,2	293,8
«Барлык»	104,3	102,1	75,0	64,3
«Сукпак»	103,3	149,7	109,1	—
«Шекпээр»	103,0	108,3	94,6	58,6
«Өөк»	100,9	100,8	58,5	78,0
«Сүт-Хөл»	100,9	103,2	33,2	43,8
«Межегей»	100,4	103,5	84,0	75,8
«УТКА 25 чылы»	100,0	104,1	97,3	50,0
«Тээли»	100,0	105,9	13,0	6,0
Дуржулга станциязы	95,6	113,7	59,2	50,0
«Тес-Хем»	93,7	133,8	57,6	16,7
«Тиилелге»	92,5	94,8	97,2	65,0
«Улуг-Хая»	87,6	100,7	76,4	56,0
«Найырал»	79,8	101,5	69,4	35,0
«Тыва»	71,8	101,0	57,7	93,8

Республиканың ажыл-агыйлары чазын тарыыр бүгү культураларның тарылга планын 92,8 хуу, тараа культураларыныын — 99,9 хуу, ооң иштинде кызыл-тастыын—109,5 хуу, чиңге-тараанын—89,8 хуу, чочак-тараанын—85 хуу, кукурузаныын—74,3 хуу, чигир свёклазыныын—98,4 хуу, картофельдиин—67,9 хуу, ногааларныын—24,9 хуу күүсеткен.

ЧЕРЛЕ КАНЧАП ЭПТЕЖИП ТУРАРЫЛ?

Эргиниң бужар-бак артыышкынары бисте ам-даа бар бооп турары дыка эпчок. Ындыг артыышкынчар-биле демиселдиң янзы-бүрү аргалары бистиң Чаа-Хөл суурувуста Багай ажыглаттынып турар. Арагалаар, аас-дыл үндүрер, ажы-төлүүнүн кижизидилгезинге сагыш салбас кижилер бо суурда бар бооп турары дыка хомудаңчыг.

Чаа-Хөлдүң кижи әмнелгезинде санитарка Моңгуш Дембирелди моон бир чижээнге киирип чугаалажыыл. Бежен хар ажа дүүп чоруур хире назылыг бо хереәжен кижиниң амыдыралының хайыраан үнелиг шактары чүгле арагалаашкынга үүнүп турар. Ол арагалаашкынга киирипкенде, ооң ажы-төлү-даа утундурар, арын-нүүрү-даа оскундурар.

Май айда бир мындыг таварылга болган. Суурнуң столовазынга ол үгбавыс өг-бүлезиниң эр ээзи Шыырап-биле кады улуг шуугаазын болгаш дүүрээзин үндүрген. Дембирел үгбавыстың аскындан маңаа үнүп иурган сөстерни культурлуг кижи канчап-даа дыңнаар аргажок болуп турган. Ооң бодунуң школачы оглу ону аңаа «соксап көрем, авай» деп оожургадып чадап каан, харын ол оглун кончуг багай сөстер-биле дорамчылап сөглеп турган. Ол болза совет ие хереәжен кижиниң ат-алдарынга канчап-даа дүүшпес, эң-не арын-нүүр чок үүлгедиг болган.

Апрельдиң 21-де кожавыстың бажыңынга база-ла улуг-улуг дүүрээзин болган. Кайда-даа ажылдавайн турар Новиков деп кижиниң кадайы-биле ол медерелин оскундур арагалап алган. Бо удаада мында база-ла алгыш-кыраш болган. Моңгуш Дембирел ол хүн иеден төрээн боду кудумчуга үнүп келген. «Бужар-бак чүве-ле-дир» дишкен чон, уруг-дарыг оон дезип чоруп турган. Шак ындыг үүлгедиг ийи шак үргүлчүлээн. Эмчи бюллетенин ёзугаар ажылдавайн турган хирезинделе, шак ынчаар арагалап, чурум үреп турган ол ажылдакчызын әмнелге коллективи канчаар хемчег алган ирги?

Суурда эрге-чагырганың болгаш хөй-ниитиниң организациялары ындыг чурум чок чоруктуң фактыларыбиле черле канчап эптежип турарлары?

Е. ТЮЛЮШ.

Ада-иениң үлегерин үтпас

[illegible] деткиишкиннер-биле уткып турар дээрзин «Правдага» кээп турар дыңнадыгларга айтып турар. Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары ону экономиканы удуртуруңуң ленинчи стили, Совет Эвилелиниң бүдүргүкчү күштериниң чайгылыш чок өзүлдезин болгаш чоннуң чаагай чоруун улам ыңай көдүрериниң дугайында партияның болгаш чазактың сагыш-салыышкыны кылдыр үнелеп турар.

Бо хүннерде ажылчыннар, колхозчулар, инженерлер болгаш техниктер, бүгү совет улус күш-ажылчы чүткүлүн улам күштелдирип, чеди чылдың бешки чылының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш демиселди улам-на калбартып турар.

(«ПРАВДАНЫҢ» 1963 ЧЫЛДЫҢ ИЮНЬ 5-ТЕ МУРНУКУ ҮҮЛҮ).

Республиканың тудугларынга хөй ыяшты бээр

Тудуг ыяжын суг-биле салдадып бадырарының түлүн үези эгелээн. Бо чылын бистиң республиканың чаа тудуглары 70 мун кубометр ыяшты алыр ужурлуг. Июнь 5-ке чедир Кызылда 7.398 кубометр ыяш келген. План ёзугаар 11 мун кубометрни чедирип алыр ужурлуг турган.

Салды таар болгаш ыяшты хүлээп алыр ажылда организас чок чоруктуң чылдагаанындан сөөлгү беш хонуктуң онаалдазын күүсеттээн.

Беш хонуктуң дургузунда үүгле 3636 кубометр ыяшты сал кылдыр таап белеткээн. Чаңгыс-даа ыяш ажыл-агый чери сал таар планын күүсетпээн. Сыстыг-Хем ыяш ажыл-агый чери (начальниги эш Артемьев) 2500 кубометр ыяшты сал кылдыр таар тургаш, үүгле 2224 кубометрни белеткээн. Сизимде (начальниги эш Анфимов) 1500 кубометрни белеткээр тургаш, 1394 кубометрни белеткээн.

Кызылдың ажыглал участогунуң хем ажылдакчылары боттарының онаалдазын база күүседип шыдаваан. Олар план ёзугаар 4 муң кубометрни Кызылга чедирип экиззр тургаш, үүгле 2942 кубометрни эккелген. Ынчаарга Сизимде болгаш Сыстыг-Хемде бадырары-биле белеткеп каан 8 салдар бар болган.

Кызылда тудуг ыяжын сугдан үндүр сөөртүр ажыл дыка оожум чоруп турар. «Коммунтудугнуң» септелгетудуг эргелели болгаш өске-даа хереглекчилер ыяшты өй-шаанда сөөртүп албайн турар. Улуг-Хем ыяш ажыл-агый чериниң ыяш белеткээр цеги (начальниги эш Фролов) ыяшты хүлээп алырынга чогуур ийүнде белеткел кылбаан. 1250 кубометрни сөөртүп алыр тургаш, үүгле 1121 кубометрни сөөртүкени аңаа тодаргай чижек болур.

«Тыва тудуг» трезинин ыяш заводунда (эш Пташинский) мурнуку хевээр ыяшты сугдан уштурун кончуг оожум чорудуп турар. Эртиен беш хонукта 1600 кубометрни уштур тургаш, үүгле 557 кубометрни ужулган.

Хем эриинде салдар хөйү-биле мөөннелип эгелээн. Сугдан ыяш уштур айтырыг ам онза чидии-биле тургустунуп келген, үүгле дээрге, суг улгадып эгелээн. Моон-биле холбаштыр тудуг ыяжын камгалаарынче онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Ам бизин салдарны үзе шаап аппарып турар таварылгалар бар. Суг улгадып турар хүннерде сал тургузар черлерни быжыглаар, дүн-хүннүң дежурныйлаашкынын организастаары чугула.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге Алдын-Булактың № 38 соңгулда округундан депутат соңгуур хүннүң дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Алдын-Булактың № 38 соңгулда округундан дедир кыйгырткан депутаттың орнунга Тыва АССР-ниң Дээди Совединге ол округтан депутат соңгулдазын 1963 чылдың июнь 30-де воскресеньеде чорудар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретарының хүлээлгезиниң күүсединчизи К. ДИИГА.

Кызыл хоорай,
1963 чылдың июнь 3.

„БУРУНГААР“ СОЛУН ҮНҮШ ЭГЕЛЕЕН

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң районнар аразының «Бурунгаар» деп солуну Тес-Хемниң девискээр аайы-биле колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелиниде үнүп эгелээн.

«Бурунгаар» солуннуң бирги номери июнь 2-де үнген. **ООҢ БИРГИ АРНЫНДА: «Эргим номчукчу!»** деп мурнуку үүлдү. Тес-Хемниң колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелиниң начальниги С. Сонамның **«Сорулгаларывыс болгаш херектеривис»** деп үүлүн; **ИЙИГИ АРЫНДА:** СЭКП ТК-ның Пленумунга уткуштур деп рубриктиң адаанда — Тес-Хем парткомунуң секретарының оралакчызы М. Минчимаанның **«Идеологтуг ажылды бедик деңнелче»**, «Өвүр парткомунуң секретары эш А. Семис-ооллуң **«Социалистиг чарыштың тугун бедик тудар»** деп үүлдерин, «Чаа өрук» колхозтуң зоотехниги Б. Сайдының **«Хей дүк дээш»**, Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунда хойжу бригаданың бригадири О. Даваанның **«Бригада төвүнүң тудуу»** деп материалдарын парлаан. Солуннуң үшкү арнында «Тере-Хөл» колхозтуң ажыл-амыдыралын чырыткан материалдарны парлаан. Партбюро секретары Ф. Бетзи, саанчы З. Мыңмаа, балыкчы С. Лекчит, аңчы К. Сандан, бригадир К. Шоожун, зоотехник М. Сюрюнмаа оларның материалдары ол арында үнгүлээн.

Дөртү арында «Редакцияга чагаалар» деп рубриктиң адаанда бижикчилерниң элээн каш чагааларын парлаан. Ол-ла арында «Бурунгаарның» шуурганы деп шүгүмчүлел булуңун тургускан. Ында А. Төмир-ооллуң **«Ширбий шавар»**, Ш. Чымбаның **«...Ындыг болбас»** деп шүгүмчүлелдерин үндүрген.

...ыйынга — эн ...ларны бээр

...авльде чоруп турары

...кээринге чүс-чүс ажылчыннар Совет ...азактың баштынынга ийиг байырлы чедирип турганнар. Хөй-хөй кижилер Никита Сергеевичиге чоокшулап чеде бергеш, үр чылдарда чурттаарын, бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш оон могаг-шылаг чок, үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазынга чаа-чаа чедиишкиннерни күүсеп турганнар.

Шина заводун көргенинин соонда синтетиктиг каучукка мономерлер кылырының эртем-шинчилел институдунга баргаш, ооң ажылы-биле ол танышкан. Бистиң химия үлетпүрүн үргени-биле хөгжүдеринге синтетиктиг материалдарның улуг ужурдузалыын ол демдеглээн.

Мономерлер институдунуң база ол ышкаш Ярославльдин «Ажылчынар тиилелгези» -заводунуң болгаш Ярославльдин технология институдунуң шинчилелдери болгаш дуржулганы чүүү көргүзүп турарыл дээрге, нефтиге база газка үндезилээш синтетиктиг кислоталарны алыр чорук чыл бүрүзүнде хөй-хөй мун тонна үүш үзүн камнап алыр арганы бериип турар. Үүгле хендир үзүү безин амгы үеде Ярославльдин, Калининнин, Костроманың, Ивановонуң болгаш өске-даа хендир бүдүрер төп областарны катай алырга, хөй санныг хендир үзүү камнаттынып турар.

Ооң соонда Никита Сергеевич синтетиктиг каучук заводунга барыш, аңаа бүдүрүлгениң технологиязы-биле болгаш ук бүдүрүлгени чаартырының планнары-биле танышкан.

Хүннүң ийиги чартында Н. С. Хрущев мотор заводунга чораан. Ийиги чаа дизель цегинге солун автоматтыг шугумнарның ажылын ол сонуургап көрген, ол болза станок тудуунда болгаш мотор тудуунда чаа үүүл болуп турар. Ынчаарга моторларны чыып эптээриниң болгаш шенээриниң цегинге баргаш, заводтуң конструкторларының тургусканы шууштурулга тургузуу-биле ол танышкан болгаш ооң ажылдап турарының эптиин база чиигин демдеглээн. Цехтин шенелде станциязынга баргаш, хөделдирикчилерни шенээриниң системазы-биле Н. С. Хрущев танышкан.

Цехтерге болгаш заводтуң девис-

Бедик дүжүт алдынар

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң Эәрбек салбырының малчыннары мал чеми дээш демиселди, тараа дээш демисел-биле бир домей чорудуп, малга чем барда сүт-даа, эт-даа бар болур деп билип, мал чеми культураларының тарылгазын бо чылын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге доосканнар. Ол салбырда мал чеми культуралар тарып, өстүрериниң талазы-биле трактористер В. Амырдаа, Н. Колюхин удурткан механизастаттынган 2 звено ажылдап турар.

Колхозчу механизаторлар ажыл нормазын хүн бүрүде 130 — 160 хуу күүседип турганы, малдың солуттунмас хоолдуг чеми болур кукурузаны бо чылын 300 гектарны тарыыр тургаш, июнь 1-ге чедир 330 гектарга тарааннар. Ооң ындыг чигир свёклазын 13 гектарга, чочак-тарааны 7,5 гектарга, суда холумактыг чочак-тарааны 13 гектарга тарааннар. Олар шупту тарылганы үүгле суггаттыг черге чорутканнар.

Дуржулгалыг ногаачылар. А. Казанцева болгаш Д. Минина удурткан 60 хире колхозчу хереәженнер 2 звено болуп алган ногаа культураларын база чогуур үезинде суггаттыг чердерге олуртуп тарааннар. Олар арбузту 20 гектарга, огурецти 10 гектарга, капустаны, морковьканы, помидорну 6 гектарга олуртуп тарып турарлар.

Ам үеде әәрбекчилер тарылгаларның чайгы ажаалдазынга белеткел ажылдарын чорутпушаан, хой кыргылдазынга база дузалажып турарлар.

Баштайгы олуртуп тараан огурецтер 2 — 3 сантиметр өзүп үнүп келгени сеткилди өөртүп турар.

Кыргылда түлүктээн

Хойжуларның дужулу—дүк кыргылдазы республиканың янзы-бүрү районнарында хайыышкынныг түлүктеп турарын бистиң редакцияга келген соолгу дыңнадыгларда хөй черни ээлээн. Төрээн чуртка улам-на хөй болгаш эки шынарлыг дүктү бээр, ону болдунары-биле кыска хуусаада эрттирер дээш ажыл-агый бүрүзү, хойжу бригада бүрүзү бүгү күжүн моонаеп турарын ол дыңнадыгларда, биске келген чагааларның одуругларында бар.

БҮРЕН. (Телефон-биле). Каа-Хем районда «Кызыл тук» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары дүк кыргылдазын -доозар чоокшулаан. Ында көдээ Совет даргазының оралакчызы В. Д. Медведевтиң дыңнатканы-биле алырга, июнь 4-ке чедир колхозта 4 мун баш хой кыргыттынган. Арткан 1300 баш хойну чоокку хүннерде кыргып доозар.

Дүк кыргылдазының чоруп турарының талазы-биле сан-түңнер амдызында тодаргайлаттынмаан болзаада, кыргыттынган дүк хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,8—2,6 кг чедип турар. Ынчангаш хой бүрүзүнден ортумаа-биле бүгү колхозка 2 кг ажыг дүктү кыргып алыры көрдүнген план ажыр күүсеттинген турары чугаажок.

Сөөлгү хүннерде хой кыргылдазы Биче-Ажык, Хадыңныг-Шык деп черлерде тургустунган кыргылда пунктуларына чоруттунгулаан. Ам үүгле Улуг-Ажыкта хойжуларның хойлары кыргыттынмаан, ынаар кыргыкчыларның бригадаларын болгаш кыргылда-агрегаттарын көжүрер деп турар.

Хей дүк кыргылдазы дээш тус-тус кыргыкчыларның аразында калбарган чарыш элээн дыңзып келген. Ында колдуунда хол хачызы-биле кыргып турарларның аразында шилиндектер тыптып турар. Ындыг мурнакчы кыргыкчыларга хүнде-ле 30—35 хойну кыргып турар М. Байыр-оол, И. Баланчикова, Т. Чурукпан, С. Адыя оларны хамаарыштырып болур.

• • •

АК-ЭРИК. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунда 2 кыргылда пунктузу ажылдап эгелээн. Оларның бирээзи Тес унунда турган.

Ю. Балчарга удурткан № 1 бригаданың кыргыкчылары июнь 1-ден 4-ке чедир 1200 баш хойну кыргып доосканнар. Хой бүрүзүнге онааштыр хөй дүк алыр талазы-биле демисел ында куштелген—хой бүрүзүнден-не ортумаа-биле 2,5 килограммны кыргып ап турар. Ниитизи-биле ында 3 тонна дүк кыргыттынган.

• • •

ЭРЗИН СУУР. (Телефон-биле). Ол-ла районнуң Ленин аттыг колхозу бо чылын 31 муң баш хойну кыргыыр, ооң шупту 660 центнер дүктү алырын планнап көрген.

Колхозтуң кол бухгалтери Г. Х. Далчыңның биске дыңнатканын ёзугаар алырга, колхоз 5 кезек черде кыргылда пунктузун тургускан, олар шупту май 31-ден эгелеп хой кыргылдазынче бүрүн кирген.

Бо хүннерге чедир үк колхозта 3288 баш тыва хой, 794 өшкү кыргыттынган. Дүктү чидириг чокка ажаан алыр талазы-биле демисел мында база-ла кыргылданың баштайгы хүннериниң эгелеп ыңыгы чоруттунган, тыва уксаалыг хой бүрүзүнге онааштыр ортумаа-биле 1,6—2 кг чедир дүк кыргыттынып турар.

Ында 18 хачылыг ийи кыргылда агрегады ажыглалда, ооң-биле бо хүннерге чедир 529 баш хойну кыргаан. Колхозтуң бүгү кыргылда пунктуларында 119 хире кыргыкчыны быжыглаан.

Ленин атчыг көдээ ажыл-агый артелинде амгы үеде 5 хойжу бригада бар. Бригада бүрүзү 1 баш хойта онааштыр хөй дүк кыргылдазы дээш бүдүн чылда демиселиниң үре-түңнелин кыргылдадан маңаа турар. Ажылдың темпизин дүргедедип талазы-биле ол бригадаларның аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Нарында О. Өлзейге удурткан бригада чоруп турар. Ажылдың темпизин дүргедедип тургаш, ол бригада бо беш хонукта 1249 баш хойну, 443 баш өшкүнү кыргып доосканн.

Электрилиг агрегаттар-биле хүнде 30 хойну кыргыыр нормазын үргүлчү 34—35 чедирип турар Т. Доожа, Л. Чырандай, Х. Бадарчы олар ыышкаш мурнакчылар бар.

Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз ажыл-агыйларны мурнап кыргаан дүгүн күрүнеге дужаап эгелээн. Бо хүннерде белеткел черлериниче ол ажыл-агыйдан 4 тонна дүк кирген. Колхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге дүк дужаар талазы-биле планын чогуур хуусаазында ажыр күүседир аргалыг болуп турар.

Көргүзүг өөрүнчүг

БОРБАК-АРЫГ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхоз бо чылын күрүнеге 191 центнер дүк белеткээрин хүлээнген. Ону чедиишкинниг күүседип болурунуң бүгү аргалары бар. Мал хур чыл ашкан. Семис күштүг малдың продуктулуу бедик болурун ажылдың практиказы улам-на бадыткап турар.

Хой кыргылдазынга белеткел арткен чылдыындан дээре организастаттынган. Төп пунктуда бирээзи 12, өскези 8 хачылыг ийи агрегатты белеткээн болгаш кижилерниң ажылдарынга таарымчалыг байдалды баш бурунгаар хынамчалыг хандырган турган. Чамдык ыраккы одарларга негеттинип келген үеде ажылдадыры-биле 30 хол хачылыг звеноларны база магадылап быжыглаан.

Колхозтуң малчыннары часкы дүжүдүн ажаап эгелээн. Баштайгы ээлчегде кодан өшкүлер улажып турган. Техниканы бүдүргүчүлүг ажыглавышаан, күш-ажылды шын организастаанының түңнелинде өшкүнүң кыргылдазы каш-ла хүн чедиишкиннинг хоозулган. Көргүзүг багай эвес, бир өшкү адак дээнге 350 грамм, а шырак өшкүлернин баш бүрүзү 800 грамм дүктү кыргыткан.

Бо хүннерде хой кыргылдазы түлүктээн. Колхоз 7900 хоюнуң баш бүрүзүнден 2200 грамм дүктү алырын, ажылдың баштайгы хүннери илередип турар.

ДҮК КҮРҮНЕ СКЛАДЫНЧЕ КИРИП ЭГЕЛЭЭН

Майның бир-ле эртенинде, дан бажында Эярбек суурнуң кедезинде бедик хавак кырынга дээрге шаштыкан куу доозун көстүп келген. Ол болза Суглуг-Хемде чурттап турар О. Лаа-Хөө биле О. Сайын-Хөө оларның кадарып, өстүрүп турары ийи кодан хоюн кадып алган, суурда төп кыргылда пунктузунче далажып сүрүп киирип олурганы ол. Олар удатпаанда хоюн суурда кыргылда пунктузунун кажааларынга эккеп кажаалапканнар. Мында хой кыргыыр пунктуну өзулуг-ла эки кылган. Маңаа хой кыргылдазын хаттыг, частыг-даа үеде шаптык чокка чорудуп болур кыры муңгаш, делгем сарай бар. Ооң ортузун дургаар кыргыыр хойларны салып алыр узун, бедик столду кылгаш, электрилиг 24 хачыларны кырында аскылап каан. Кыргаан хой дүгүн сорттап, савалап турар чер болгаш савалаан дүктү күрүне складынче чүдүрүп чоруткуже чедир кадагалаар склад база-ла сарайныц иштинде.

Хой кыргыыр пунктуну мынчаар таарыштыр дерип кылган чорук колхозка болгаш күрүнеге улуг ужурдузалыг хой дүгүн довурак-доозун, чашпан-ситенге бораштырбайн, арыг-шевер, чидириг чокка ажаап алырынга дыка таарымчалыг. Хой кыргылдазы чоруп турар үеде кыргыкчыларныц иштинден кым кижи хойну багай кыргаанын хынап көрүп, ону чедир кылдырып турар кадарчылардан аңгыда, тускай хынакчы кижини мында база тургускан. Ол хынакчыныц хүлээлгезин дуржулгалыг колхозчу эш Казанцев күүседип турар.

— Колхозчу малчыннарныц чылды өттүр кызымаккай ажылыныц түңнелин көөрүнүң база бир чугула кампаниязы —хой кыргылдазынче бис майныц 24-те эгелеп киріпкен бис—деп, салбырда партия организациязыныц секретары эш Х. Мөге чугаалааш,—хой бүрүзүнден чежени алыр деп бодап тур сен моң эш Лаа?—деп, кадарчыдан айтыра-дыр.

— Боттары аныяк-даа болза, бо чылын Чаргы-Дааңга хүр ашкан мал чүве, 2-ни бээр-ле боор деп бодап тур мен—деп, эш Лаа-Хөө харыылап турар. 18 кыргыкчылар кежээге чедир 409 хойну кыргаан соонда, бир башка чеже кг дүк онаажырын дүк хүлээп алыкчызы Мария Берестова санап көөрге, шынап-ла 2—2 кг онаашкан.

Мында хой кыргылдазында ажылдап турар машинистер шуптузу колхозчу аныяктар болгаш олар кым хөй хой кыргыырыл дээш аразында чарыштыг ажылдап турарлар. Оларныц чарыжынын түңнелин кежээнин-не үндүрүп, боттарынга дыңнадып, тиилекчилерни агитхуудуска мактап бижип турар. Аныяктар К. Седип-оол, С. Чолдак-оол, М. Седип-оол, Н. Бюрбю, С. Биче-оол олар хүн-бүрүде 50—62 чедир хойну эки шынарлыг кыргып, мурнакчылар болуп турарлар.

Хой дүгү сорттаар мергежилге база өөренип алган, салбырда хой тарып боозадыр тускай әртемден 3. Дарманыц ажылы кымдан-даа харыысалгалыг. Ол хүн бүрүде 5—7 чүс кг чедир дүктү сорттап, шарыг бүрүзүнде дүктүн каш дугаар сорттун болгаш кандыг класын айтып бижип турар. Колхоз күрүнеге дүк дужаагаш, орулга алыры, күрүнеге эки шынарлыг дүктү дужаары ооң чазыг чок ажылындан дыка хамаарылгалыг бооп турарын эш Дарма эки билип, кызымак ажылдап турар.

Бо хой кыргылда пунктузунда ажылдап турар кижилерниц эки ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар талазы-биле салбыр баштаар чери хемчегни алган. Кыргылда агрегадын шимчедир электри станциязы үзүктел чок ажылдап турар. Хачы чидидер точуулаларны электри-биле хөделдирип турар. Хачылардан хой чунгаан арылдыр чуур изиг суг белен турар. Мында ниитиниц чемненилгезин база организастаан. Ооң түңнелинде салбырныц хойжулары май 31-ге чедир күрүнениц складынче 4,5 тонна эки шынарлыг дүктү чүдүрүп чорутканнар.

Республиканыц мурнакчы колхозтарыныц бирээзи, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Эярбек салбырында колхозтуң 25 мүн хире хой малы турар. Ооң иштинден 18 мүн хире хойнуң дүгүн кыргыыр азы бо чылын ол колхозтуң күрүнеге 40 тонна дүк дужаар хүлээлгезин үүгле бо салбырныц күсели-биле күүседир бооп турар. Бо кончуг улуг харыысалгалыг соруулга, ол малчыннарныц күрүне мурнунга база бир шыңгыы шылгалда тудуп турары-дыр. Хой кыргылдазын организастыг, кыска хуусаада чоруткан тудум-на дүк чидириг чокка алдынар, ооң шынары эки болур.

Ындыг-даа болза бо улуг харыысалгалыг ажылды Эярбекте организастаанында четпестер барын айытпас аргажок. Хамыктың мурнунда кыргыкчылар ортузунда тайылбырмассалыг ажыл четпейн турар. Бо улуг пунктуда кижилерни эки түңнелдиг ажылдаарынче кыйгырып турар лозун, плакаттар чок, лекция, беседаны, солун номчулгазын агитаторлар кылбайн турар. Пунктуда кызыл тук безин аспаан. Кыргыкчылар социалистиг чарыштын хүлээлгелерин ап, кыйгыржыр чорукту организаставаан. Көргүзүг самбыразы чок, Хой кыргылдазынга май 24-те кирген хиреде, агитхуудустуң бирги номерин үүгле май 29-та дөңгүп-ле үндүрген. Чангыс сес-биле чугаалаарга, мында партийжи салдар билдинмейн турар-дыр.

Ооң уламындан хой кыргылдазының темпизи кончуг оожум чоруп турар. Пунктуда хой кыргыыр электрилиг агрегаттың 24 хачызынга доктаамал кыргыкчылар быжыглаваан, хүн бүрүде 18—19 хачы ажылдап турар болгаш бир хачыга үүнде норма 40 хой турда ортумаа-биле үүгле 20—25 хой онаажып турар. Ынчангаш бүдүн неделя иштинде 2000 ажыг хой кыргаан. Бир әвес ындыг оожум хевээр кыргыыр болза, арткан, кыргыттынмаан 15 мүн ажыг баш хойну кыргып доозарынга ам-даа 2 ай хире хуусаа хереглеттинер апаарын колхозтуң мурнунга бо ажылды харыылап турар эш Брюханов болгаш салбырда хой ажылын башкарып турар эш М. Чүлдүм эки билзе чогуур.

О. ШИРАП,
«Шынның» тускай корр.

Кызылдың ажыглал участогунуң хем пароходтары республиканың найысылалынга тудуг материалдарын, барааннарны болгаш өске-даа чүүлдерни хөйү-биле сөөртүп турар. Чоокта чаа капитан Нугис Каа-Хем райондан 50 тонна картофельди эккелген.

ЧУРУКТА: картофельди респотребсоюзтуң төлөөлөнчизинге хүлээдип берип турары.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

Онза чугула тудугдан медээ

Четпестерни узуткаар

Бугу-әвилел ужур-дузалыг даг-дугу комбинадынын тудуунда онза чугула черни чайгы үеде туйбу будурүлгези әәлээр. Бодунуң будурген туйбузу чедишпестиң ужурундан, даг-дугу комбинаттың тудуг әргелели туйбуну Абакандан сөөртүп, үш катап хөй чарыгдалды үндүрүп, хөй санныг автомашиналарны ооң сөөртүлгезинге иштеп турар.

Әрткен чылын тудугжулар чылда 6 миллион туйбуну будурүп үндүрер заводту ажыглалга киргеннер. Ол завод әрткен чылын янды-бүрү техниктиг чылдагаанларныц түңнелинде чүгле 2 миллион ажыг туйбуну будургеи.

Бо чылын завод баштайга туйбуну май 22-де үндүрүп әгелээн. Ында ажылдап турар 120 ажыг ажылчыннарныц колдуу-ла аныяктар. Баштайгы хүннерде күш-ажылга бодунуң шудургузун Ооржак Бораш, Иргит Бугарев, Ооржак Лиза болгаш өскелер-даа көргүскеннер.

Завод чайгы сезонда 8 миллион чиг туйбуну, 4 миллион өртеткен туйбуну будурер планныг. Ону күүседирде әәлчег бүрүзү 20 муң чиг туйбуну хептәәр, азы бир хонукта 60 муң туйбуну хептеп турар болза, бодунуң мурнунда сорулгазын күүседип болур.

Баштайгы 5 — 6 хонуктарныц ажылын ап көөрге ажылдың темпизи чөгенчиг. Эң эки ажылдаан мастер В. Даржаанын әәлчәә май 27-де 10.000 туйбуну бир дугаарында хептәән, а ол дээрге даалганың таптыг-ла 50 хуузу. Өске әәлчеглер 4 — 5 мундан ажырбайн турар. Мындыг байдалдың чылдагааны чүдел? Ажылдап турар ажылчыннарныц 90 ажыг хуузу чаа кижилер. Ынчалаадаа оларны ажылдың мергежилинге дүрген өөредир чорук заводта (директору эш А. И. Степанов) организастаттынмаан. Ажылдап турар кижилерниц хүлээлгезин таптыг тодаргайлап тургуспаан. Чижээлээрге, малгашты кезип турар автоматтыг шугумда чамдык кижилер сыныштайн иткилежип турда, вагонеткалар идер кижилер чедишпес, вагонетканы долгандырар тырыкыларга вагонеткалар оруктан тая бээрге, сарайда туйбуну чый салып турар кижилер дузалашпайн, аная-ла манап олурар чоруктар бар. Бо болза, күш-ажылдың багай организастаттынганың, күш-ажылдың озал, ондаан болдурбазының чуруму сагыттынмайн турарын херечилеп турар.

Өске бир кол чылдагаан болза, техниканың үрелиишкиннеринде. Технологтуг чорудулганы әрткеш, чиг туйбуну кезер автоматтың чанында хере тырттырып каан кан чиңге демир удазын мырынай чап чок үстүп турарындан, ону солуурунга барыкла ажыл шагының чартыы чарыгдаттынып, аная туруушкунга таваржып турар. Ооң чылдагааны чүдел дээрге, кезер чиңге демирге ел массаның иштинге биче чәрген ийикпе сай дажы таваржы бәәрге, кезин шыдавайн Баргаш үстүп турар. Бо талазы-биле ында ажылдап турар мастерлер-даа, ылангыя дузалал ажыл-агый комбинадының кол инженери эш А. П. Желтоногов-даа чаартыкчы бодалдарны дилевейн турары әлдептиг.

Чылдагааннарныц бирәәзи—чиик вагонеткалар четпейн турары. Ол заводтуң сарайларынче чиг туйбу сөөртүр оруктуң чамдык черлериниң аразы вагонетка дугуйларының аразының хемчәәлинге таарышпазындан, ажыл үезинде вагонетка оруктардан ушта халый бәәр чоруктар бар. Сарайларже әәрде вагонетка тырыкылаар демир дәәрбектериниң шоочалары чок болганындан, вагонетка дәәрбектиң кырында чыпшыр хайындырып каан кырлаңнарны чандыр баскаш андарлып каар, ынчангаш ажылчыннар вагонетканы бырал тургаш орукка тургузар ужурга удаа-дараазы-биле таваржып турар.

Дузалаар ажыл-агый комбинадының дирекциязы (эш Желтоногов, Шевцов) заводту әргежок чугула техникалар—бульдозерлер, экскаваторлар-биле узуктелиишкиниг хандырып турар. «Билбес чүве дег, кижи боду барбаска заводче техника чорударын бистин даргалар кичәәнгейге албастар» — деп заводтуң начальниги эш А. И. Степанов киленчәәшкин-биле хомудан чугаалап турар.

Заводтуң девискәәринде чиг туйбу будурери-биле, кол заводтан аңгыда. «Колхозник» — деп биче прессти эптеп, белеткеп каан. Ол пресс бо хүнге чедир ажылдавайн турар. Амгы бар ажылчын күжү-биле безин алырга, ол прессти хүндүскү үеде ажылдадып болур арга бар. Ол пресс әәлчегде әрткен чыл ышкаш, ортумаа-биле 5000 чиг туйбуну берип болур, а ону ажыглалга киирер дугайында дузалаар ажыл-агый комбинадының удуртукчулары амдыызында кандыг-даа хемчег албайн турар.

Амгы будурүп турар чиг туйбунуң шынары ооң технологтуг негелделеринге ыракта дүүшпейн турар. Автоматтың чиг туйбу кезер демири чамдыкта шавыштыр кагар болганда, туйбунуң азыглары бузук, оюк-самдар болгулаар. Ооң аңгыда чамдык ажылчыннар чиг туйбуну транспортөр лентазындан вагонеткага салырда, база вагонеткадан чадыгларже салырда кам-хайыра чок салып турарындан туйбуларның булуннар буступ, сыспырлып турар. Ол дээрге шынар чок туйбу бооп үнер. Бо талазы-биле демисел заводта онза багай тургустунган.

Заводта аная довурак биле дой-довуракты холуксаазы ылаптыг хемчәәл-биле тургустунмаан, карак-биле чижеглеп турары онза шын әвес. Туйбу будурүлгезинин технологу С. Ильина бо бугу байдалдарны бодунуң хайгаралынга тургузар ужурлуг. Туйбу будурүлгезинде ажылдап турар кижилерниң амыдырал-чуртталгазының айтырыгларынче дузалаар ажыл-агый комбинадының удуртукчулары онза багай, сагыш салып турар. Заводтуң девискәәринде аъш-чем ларөгү чок.

Туйбу заводунуң девискәәринде партийжи көргүзүг агитациязы багай тургустунган. Көргүзүг самбыразы 1962 чылдың октябрь 29-та долдуртунган. Хана солун, агитлисток үнмейн турар. Ол дугайын харыылап турар дузалаар ажыл-агый комбинадының парторганизациязының бюро кежигүнү эш В. Калмыков баштаан 4 коммунистер болгаш партбюро секретары эш Калзан хемчег албайн турар.

Туйбу будурүлгезинин сезону келген деп сагыш-чованчыг дувурәәзиниг байдал тудуг әргелелиниң дарга-ларының-даа, тудугда партия комитединиң-даа харыысалгазын бедидер ужурлуг.

А. ТАМДЫН-ООЛ.

Түленди дүк чыылдазынга эки киржир

Респотребсоюзтуң баштаар чери болгаш белеткелдер әргелели чон ортузунга тайылбыр массалыг ажылды районнарда белеткел контораларын дамчыштыр чорудуп, түленди дүк чыыр талазы-биле конкурсту чыл бүрүде чарлап, ооң түңнелин үндүрүп турар.

Конкурстуң негелделерин күүседип, түленди дүк чыырынга идепкейлиг киришкен саанчыларга, кадарчыларга болгаш фермалар ажылдакчыларынга чыып саткан түленди дүгүнүң өртәәнден аңгыда шаңнал акшаны база тыпсып турар.

Өвүр райпозунуң белеткел конторазы әрткен чылын түленди дүк чыырының планын 139 хуу күүсеткен. Бо ажылга «Коммунизмче орук» колхозтуң Бора-Шайда сүт-бараан фермазының саанчылары болгаш өске-даа ажылдакчылары идепкейлиг киржип, 70 килограмм түленди дүктү белеткел черлеринге саткан. «Кызыл тук» колхозтуң Чараш-Дыт сүт-бараан фермазының саанчылары база 70 килограмм дүктү саткан. Ынчангаш ол ийи ферманың ажылдакчылары белеткел конторазының 20—20 рубль түннүг шаңналын алган.

Түленди дүк чыырынга коллективтиг киришкен фермалардан аңгыда тус-тузунда 20-ден 45 кг чедир түленди дүк чыгаш, 10—10 рубльдин шаңналдарын алган колхозчулар база бар. Оларга «Торгалыг» колхозта Эренчин, Дөрбет-оол, Доржу, «Кызыл тук» колхозта Чүлдүм-оол олар хамааржыр.

Районнуң белеткел конторазы бо чылын база түленди дүк чыыр ажылды организастап турар. Амдыызында 200 кг ажыг дүк белеткеттинген. Бо ажылды Ак-Чыраада садыгжы Алдын-оол, автолавка әргелекчизи Тараачы эки чорудуп турар. «Торгалыг» колхозтуң Сарыг-Хөлде инек кадарчызы Дүвүн-оол 36 кг, Амыртаа 12 кг түленди дүктү чыып, белеткел черинге саткан.

Бугу фермаларныц малчыннары, тус-тус колхозчулар инектерни кыргып, дырап турган, түленди чыырынга идепкейлиг киржип, бо талазы-биле конкурска идепкейлиг киришсе чогуур.

С. МОНГУШ.

Мал эмчилериниң дугайында

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунда малдың үш эмчилери бар. Ол хирезинде-ле олар колдуунда колхоз суурундан үнмейн олурарлар.

— Мал эмчилериниң конторага олурган херээ чүү боор, олар ажыл шагын фермаларга әрттирип турар ужурлуг әвес улус чүве бе?

Мындыг айтырыгны мал эмчилери эштер Эзирикпей, Очур, Чочай оларныц мурнунга колхозчулар чөптүүбиле тургузып турарлар. Мал эмчилери «эм чок» деп чылдагаан-биле фермаларга барбайн келген. Ынчаарга эм чок эмнелге чери турар чүве бе, ынчаш? Колхозтуң мал эмчилериниң ажылын чогуур корум-чурумга тургуса чогуур.

Ч. СЕРЕН.

Ниитилел фондулары чонга чүүү берип турарыл?

БИСТИҢ СОЛУНУВУСТУҢ ЧАМДЫК НОМЧУКЧУЛАРЫ МЫНДЫГ АЙТЫРЫГЛАРНЫ САЛЫП ТУРАРЛАР: ХЕРЕГЛЕЛДИҢ НИИТИЛЕЛ ФОНДУЛАРЫ ДЕП ЧҮЛ, ССРЭ-ДЕ ОЛ ФОНДУЛАР АМ КАНЧААР ӨЗҮП БАЗА ХУВААТТЫНЫП ТУРАРЫЛ? СОВЕТ КИЖИЛЕРНИҢ ХЕРЕГЛЕЛДЕРИН КЕЛИР ҮЕДЕ НИИТИЛЕЛ ФОНДУЛАРЫНДАН ХАНДЫРАРЫНЫҢ ПРИНЦИПТЕРИ КАНДЫГЫЛ?

БО ПАРЛАТТЫНЫП ТУРАР ЧҮҮЛ ОЛ АЙТЫРЫГЛАРГА ХАРЫЫЛАРНЫ БЕРИП ТУРАР.

СЭКП-ниц XXII съездизиниц айыткан программазын боттандырары дээш совет кижилериниц демиселин бугу делегейниц ажылчы чоннары кайгамчык магадаашкын-биле харагалзап турар. Бистиц чуртувус алыс соргдаан соруун чедип алырынче—коммунизмче, ниитилел байлааныц бугу-ле үнер дөстери өргүн долу агыышкын бооп куттулуп кээр, «кижи бүрүзүнүн—шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнүн—хереглээни-биле» деп улуг принцип амыдырал-ла бодарай бээр ындыг социал тургузугнуң чаагай идеаллдарын чедип алырынче улам-на чоокшулап орар.

Чыл тудум-на, чада-тепкиш бүрүзүнде-ле совет үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгези көдүрлүп, әртем, культура чечектелип, чаа техника нептереттиниц, ниитилел күш-ажылынын бүдүрүкчүлүү өзүп турар. Капитализмниц кайы-даа чуртту-биле деннээрге улустуң чаагай байдалынын әң-не бедик деннели ССРЭ-те хандыртына берген турар ындыг үе чоокшулап олурар.

Ниитилел бодунуң хөгжүлдезинин социалистиг үе-чадазында турган дээрезинде материалдыг болгаш культурлуг кежиктерниц хуваалдазы колдуунда-ла ажылдакчы бүрүзүнүн күш-ажылынын хемчәәлинге болгаш шынарынга дүүштүр боттаныр апаар деп, марксизм-ленинизм өөредип турар. Ол принцип күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чокка бедидер, улус ажыл-агыйының бугу адырларын дүрген темпилер-биле хөгжүдер, ниитилелдиц байлаан көвүдедир арганы берип турар. Ажылдаанын барымдаалаарының төлевири коммунизмниц материал-техниктиг базазын тудуп тургузарының бугу үезинин дургузунда ажылчы чоннарныц материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырарының кол үнер дөзү бооп артар. Ынчанмыже, ооң-биле кады, коммунистиг хуваалдаже шилчиишкинни белеткээр өскерлиишкиннер болур. Ол чорук хамыктың мурнунда ниитилелдиц кежигүннериниц негелделерин оларның күш-ажылының хемчәәлинден болгаш шынарындан хамаарылга чокка, тодаргайлаарга, халаска хандырып бээринге кирер хереглелдиц ниитилел фондуларынга илереттинип турар.

Социалистиг күрүне хамаатыларның өөредилгезин халас организастаарынга, халас әмнелгеге, пенсия хандырылгазынга, өг-бүлезиниц ишти көвейлерге пособие дузаламчызынга, клубтарны, библиотекаларны халас хандырарынга болгаш өске-даа чүүлдерге бодунуң национал орулгазының дыка хөй кезээн тускайлап үндүрүп турар. Колхозтар база-ла материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерни кады хандырарынга боттарының орулгаларының чамдыызын чарыгдап турар. Ол-ла бугу үнелиг чүүлдер харын хереглелдиц ниитилел фондулары бооп турар.

Антикоммунизмниц идеологтары Совет Эвилелинде хереглелдин ниитилел фондуларының өзүлдези-биле ажыл төлевириниц ниити хемчәәли кызырлып турар дээр дугайын бадыткаарын орааллаҗып турарлар. Ол дээрге өжөргелден болган хоозун бодал болбайнаан. Чоокку келир үеде биске ажыл төлевири дыка өзер, ындыг болганда хереглелдиц ниитилел фондулары дыка калбарар. Ооң түңнелинде чоннуң чаагай байдалын бедидериниге ол фондуларның ролю дыка күштүг апаар.

Хереглелдиц ниитилел фондулары бистиц чуртувуска мөлчүкчү аңгыларны чок кылганының, бугу национал орулганы болгаш байлактарны ажылчы чоннарныц кежи болдурганының түңнелинде тыптып келген. Ынчаарга әлээн үеге чедирле ол фондуларны көвүдедириниц болдунар аргалары дыка кызыгаарлыг бооп турган, чүге дээрге совет улус чурттун ажыл-агый талазы-биле хожудаашкынын дүрген-не ажын әртер, социализмниц материал-техниктиг базазын тургузар дээш бугу-ле чүүлдерге, школаларга безин кызаныш кампаныр ужурга таваржып турган болгай. Совет күрүне материалдыг болгаш культурлуг кежиктерни кол нургулайында-ла ниитилел кежигүннериниц аразынга оларның ниитилел бүдүрүлгезинге киирген күш-ажылчы салыышкынындан хамаарыштыр хуваан турган.

Амгы үе-чадада бистиц чуртувус күчүлүг экономикалыг бооп, капитализм-биле экономиктиг тайыңчарышка тиилелгени улаштыр-улаштыр чедип ап турар апарган. Ажылчы чоннарныц, хереглелдерин улам долузу-биле хандырарда материалдыг курлавырлар болгаш болдунар аргалар чыл келген тудум-на өзүп, а ооң-биле кады ниитилел хереглелинин фондулары база көвүдеп турар. Чижээлээрге, 1940 чылда ниитилел фондуларындан чоннуң алган төлевирлери болгаш чиигелделери 4,2 миллиард рубль турган болза, 1960 чылда ол 24,5 миллиард, 1961 чылда— 26,4 миллиард, 1962 чылда — 28,4 миллиард рубль болган.

Келир чәәрби чылдың дургузунда хереглелдин ниитилел фондулары хереглээнин өзүгаар хуваалдаже шилчилгени чоорту белеткевишаан, хуу төлевириниц фондузундан дүрген өзер. Ол үенин дургузунда ол фондуларныц чылда хемчәәли он катаптан ажыг өзер—1960 чылда 24,5 миллиард рубль турганындан 1980 чылда 255—265 миллиард рубль чедер. Ооң түңнелинде ол фондулар чоннуң боттуг орулгаларының бугу түңнүңүн барык дең кезии болур.

Совет ниитилелдин экономиктиг хөгжүлдезинин амгы үе-чадазында материалдыг сонуургал чурттуң бүдүрүлгезин көдүрериниц кол шимчедикчи күжү бооп турар. Чогум-на ооң ужурунда хереглелдиц ниитилел фондуларының күселинден бирги әлчегде бүдүрүкчү азы кандыг-бир өске ажыл-чорудулгага ажылдакчы бүрүзүнүц хууда киржилгезиниц хире-чергезинден ындыг-ла кончуг холбашпаан хереглелдер халаска хандыртынып турар. Ындыг хереглелдерге хамыктың мурнунда билиглер болгаш медицина дузаламчызы алыр, пенсия хандырылгазы, уругларныц албан черлеринге уруг-дарыгны ажаары хамааржыр.

Ол-ла үеде капиталистиг чурттарда ажылчы чоннарныц байдалы үзүктел чокка дорайтап турар. Ол чорук оларның амыдырал-чуртталгазының шуут-ла бугу талаларынга хамааржыр. Улус өөредилгезинин болгаш кадык камгалалының байдалы, чурттаар оран-бажын байдалдары болгаш ажылчы чоннарныц өске-даа хереглелдериниц хандырылгазы, буржуаз делегейниц башкарыкчыларын боттарын безин дувуредип турар. АКШ-тың президентизи Д. Кеннеди школаларның буурааашкынныг байдалынын, чурттаар бажыннарныц улам-на чедишпестеп бар чыдарының фактыларын болгаш өске-даа ындыг чүүлдерни конгресске чоруткан бижиктеринге каш-даа удаа демдеглээн. Амгы үеде Каттышкан Штаттарда ажылчы чоннарныц өг-бүлелериниц он чеди миллион әлээди уруглары школада хаара туттунмаан бооп турар.

Өөредилгенин халас чоруунун принциви бистин амыдыралывысче калбаа-биле кирген, бугу совет кижилерге хүн бүрүнүн анаа-ла чаңчыккан чүүлү болу берген. Чоннуң амыдырал хереглелдерин ниитилел фондуларының күсели-биле хандырып турарының ол талада кайгамчык улуг чаагай салыышкынының дугайын саннар болгаш фактылар чугаалап турар. Чижээлээрге, 1962 чылда 60 миллион хире кижи, азы чурттуң бугу чонунуң дөрттүн бир кезиниден хөйү өөредилгенин янзы-бүрү хевирлери-биле хаара туттунган турган. Ниити өөредилге школаларынга дөртен ийи миллион кижи, школа-интернаттарга, уруглар хүнзээр школаларга болгаш бөлүктерге ийи миллион ажыг өөреникчилер санаттырып турган. Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге 5,6 миллион кижи өөренип турган. Амгы үеде ССРЭ-де АКШ-таазындан үш катап хөй инженерлер сургуул доозуп турар.

Социалистиг ниитилел ажылчы чоннарга болгаш оларның ажы-төлдеринге школаларның әжиин төөгүге көстүп көрбээн делгеми-биле ажыдып берген. Чартык чүс чылдың мурнунда чурттуң чонунуң хөй кезии бижик билбес турган. Ынчаарга бугун бугу-ле совет кижилерге ортумак әртем чедип алыр арганы бээр дугайында айтырыг салдына берген. Ол соруулга чәәрби чылдын дургузунда шиитпирлеттине беген турар. Улам-на хөй санныг ажылчы чоннар аразында улам-на ханылаан турар ылгалга удурланыштыр коммунизм болза күш-ажылчы чонга өзүлүг-ла социал деп чорукту чедирип берип турар дээр дугайын бо бугу чүүлдер тодазы-биле чугаалап турар.

Ажылчы чоннарныц чуртталга байдалдарын экижитпейн турган, оларның чаагай бәйдалының өзүлдезинин дугайын бодаар-даа арга чок. Сөөлгү үеде ССРЭ-де чуртталга бажыннар болгаш культура-амыдыралдын албан черлериниц тудуу кажан-даа көстүп көрбээни-биле калбарган. Чуртталга тудуунун темпилериниц болгаш хемчәәлдериниц талазы-биле Совет Эвилели ам делегейде бирги черни әәлеп турар. Чеди чылдың үүгле дөрт чылының дургузунда хоорайларга 325 миллион дөрбелчин метр чуртталга шөлү туттунган, ол болза революция мурнундагы Россияның бугу-ле хоорайларының чуртталга фондузун ажып турар. Кедээ черлерге ол-ла үенин дургузунда 2 миллион 350 муң бажыннар туттунган. 1980 чылга чедир өг-бүле бүрүзү арыг-шевериниц болгаш культурлуг чуртталганың негелделеринге дүүштүр чаагайжыдыр дериттинген квартираны алыр. Ийиги он чылдың дургузунда бугу хамаатыларның квартира хөлезини дээш, суг, газ, одалга, трамвай, троллейбус, метро дээн ышкаш, ындыг коммуналдыг хандырылга өртөө дээш төлелгелерни чок болдурары айыттынып турар.

Эртемниг нормалар өзугаар эки организастаттынган болгаш боттаныр турар чемненилге кижинин амыдыралынга улуг ужур-дузалыг. Бистиц чуртувуска чемненилге база-ла халас хандырылгашын принципинче чоорту шилчиир. Хамыктың мурнунда ниитилелдиц чемненилге будурулгелериниц продукциязынга өртектериниц чингәәшкини үүрмектеп садыглаар садыгны демчыштыр сайгартынар аъш-чем барааннарының өртектериндеи дүрген чингәәр. Столоваяларның, закусочнаяларның болгаш ажылчы чоннарны хандырып турар өске-даа будурулге черлериниц тудуушкуну улуг хемчәәлдерге калбарар. Он—он беш чылдарныц дургузунда ниитиниц чемненилгези колдай бээр.

Ийиги он чылдың дургузунда будурулге болгаш албан черлеринге, совхозтарга болгаш колхозтарга ажылдап турган үеде ниитиниц халас чемненилгезинче чоорту шилчилге әгелээр. Иазылап кыраанныр чаагайжыды чаартынган бажыннарга, уруглар школа-интернаттарга халас ажаалгага турар апаар. Бугу школаларга әртенги чемненилге, уруглар хүнзээр школаларга дүштеки чемненилге халас организастаттынар. Ооң аңгыда, өөреникчилер школадан хепти болгаш өөредилге хереклелдерин халас алырлар.

СЭКП-ниц Программазында айтып турары болза ажылдаанын барымдаалаар хуваалда туюлунга чедир ажыглаттына бергенде, тодаргайлаарга материалдыг болгаш культурлуг кежиктер өргүнү-биле әлбекшиз апарган болгаш күш-ажыл ниитилелдиц бугу кежигүннериниц амыдыралдың бирги хереглели болу берген үеде, коммунистиг хуваалдаже шилчилге боттаныр доостур апаар. Совет кижи бүрүзү улам эки, улам будурукчулуг ажылдаан тудум-на, ол үе улам дүрген әгелээр. Чүге дээрге коммунизм күш-ажыл-биле, чүгле күш-ажыл-биле тургустунар болгай.

А. КОРЯГИН,
экономика әртемнериниц кандидады.

Театр чайгы сезонда

Бистиң республиканың хөгжүмшин,театры СЭКП ТК-ның июнь айда болур Пленумунга уткуштур ажылчы чоннуң культурлуг негелдезин хандырарынче угланган чамдык хемчеглерни боттандырып чорудуп турар.

Шин, концерттерни республиканың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринге, район төптериниң болгаш ажылчын суурларның ажылчыннарынга, албан-хаакчыларынга доктаамал көргүзери театр коллективиниң чугула, кол сорулгаларының бирээзи. Ол чугула сорулганы амыдыралга боттандырар дээш, республиканың хөгжүм-шин театрының артистери бо чылдың эрткен беш айларында Өвүр райондан өске районнарга шиилерни болгаш концерттерни 2-ден 5 удаа чедир көргүскен. Театр коллективи бо чылдың эгезинден бээр тыва дыл кырынга Н. Коломиецтиң «Фараоннар», К. Гольдониниң «Ийи кожайның чалчазы», Ц. Солодарьның «Мөңгүн куда», А. Арбузовтуң «Хоорай кыдыында бажыңчыгаш» деп шиилерин база концерттерни, орус дыл кырынга В. Катаевтиң «Дыштанылга хүнү», К. Финниң «Тепек кырган», Дыковский-Словодскойнуң «Воскресениеден понедельникче», И. Соболевтиң «Разведчиктер», В. Розовтуң «Кежээки чем мурнунда» деп шиилерин республиканың ажылчы чоннарынга көргүскен.

Эрткен 1962 чылдың баштайгы беш айларының дургузунда театр республикага шупту 198 шиилерни болгаш концерттерни 38,4 мун көрүкчүлерге көргүскен турган болза, бо чылдың ол-ла беш айларының дургузунда театр 275 шиилерни, концерттерни 54,5 мун көрүкчүлерге көргүскен.

Бо чылдың май айның ийиги чартыындан эгелээш театр чайгы үнүүшкүнүү чорудуп эгелээн. Театрның концерт-эстрада бүрезунуң артистери чайгы үеде 4 бөлүк болуп үстүп алгаш ажылдаар. Бистиң театрның коллективинин бо чылдың чайгы сезонунда ажылының планы мындыг: бирги тыва бөлүк (удуртукчузу Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи О. Намдараа) «Ийи кожайның чалчазы», «Мөңгүн куда» деп шиилерни май 23-тен июнь 5-ке чедир Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннарынга көргүскен, июнь 6-дан 9-ка чедир ол-ла шиини Барыын-Хемчик районнуң, июнь 30-ден июль 7-ге чедир Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннарынга көргүзер. Ийиги тыва бөлүк (удуртукчузу Д. Дамба-Даржаа) «Хоорай кыдыында бажыңчыгаш» деп шиини болгаш чаа программалыг концерттни май 22-ден 27-ге чедир Танды районнуң чонунга көргүскен-Ол-ла шиини майның 28-тен июнь 15-ке чедир Тес-Хемнин, июнь 16-дан 24-ке чедир Тожу болгаш Өвүр районнарның ажылчы чоннарынга көргүзер. Чаа концерт программазын июнь 25-тен июль 8-ке чедир чөөн-хемчикчилерге, июль 9-тан 19-ка чедир—улуг-хемчилерге, июльдун төнчүзүнден августуң бирги чартыынга чедир — Тожу болгаш Бии-Хем районнарның ажылчы чоннарынга көргүзер.

Орус бөлүк (удуртукчузу артист Г. Черников) «Разведчиктер» болгаш «Кежээки чем мурнунда» деп шиилерни июнь 1-ден 14-ке чедир бии-хемчилерге, июнь 24-тен июль 3-ке чедир «Разведчиктер» деп шиини база июль 14-тен июль 3-ке чедир «Кежээки чем мурнунда» деп шиини тандычыларга, июль 4-тен 10-га чедир, оон соонда июль 24—30-ге чедир каз-хемчилерге көргүзер.

Концерт эстрада бөлүүнүн артистери (удуртукчузу артист А. Хуурак) бо чылдың июнь, июль айларында чаа концерт программазын Хакас областың болгаш Красноярск крайның ажылчы чоннарынга көргүзер.

Оон ашгыда республиканың хөгжүм-шин театрының чанында театр студиязының доозукчулары июнь-июль айларда А. Островскийниң «Бальзаминовтуң . кадайланыышкыны» деп шиини республиканың Каа-Хем. Өвүр болгаш Барыын-Хемчик районнарының ажыл-ишчилеринге көргүзер. Республиканың хөгжүм-шин театрының амгы репертуарында кирип турар чамдык шиилерниң идеяполитиктиг утка-шынары болгаш уран чүүл талазы-биле деннели совет кижилерни коммунистиг ёзуга кижизидер херектиң негелделери-биле амдаа дүүшпейн турар. Шиилерниң хөй кезии бистиң республиканың амыдыралы-биле сырый харылзаштынмаан. Бо талазы-биле бистиң чогаалчыларывыс болгаш драматургтарывыс база буруулуг, оларның талазындан бистиң республиканың экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезинин база бүдүрүлгелериниң мурнакчы кижилериниң дугайында шиилерни кончуг хөвар бижип турары хомуданчыг.

Театр коллективи бо чылдың сөөлгү чартыында композитор Р. Кенденбильдин «Чечен биле Белекмаа» деп операзын, драматург В. Көк-ооллуң «Самбажык» деп шиизин, келир чылдың эгезинде композитор А. Чыргал-ооллуң «Хүннүң ыраажылары» деп хөгүлүг, музыкалыг шиизин белеткеп үндүрерин планнап турар. Бо шиилер 1963 — 64 чылдарның сезонунда театрның репертуарын экижидеринге улуг салдарлыг болуру черле билдингир.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ.
Республиканың хөгжүм-шин театрының директору.

„Элегес“ совхозтуң херээженнеринде

Танды районда улуг совхозтарның бирээзи «Элегес» совхозтуң үүгле мал ажылында безин 150 ажыл ажылчы херээженнер доктаамал ажылдап, мал продуктуларын бүдүрерин көвүдедир, оларны күрүнеге садар талазы-биле күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар. Оларның иштинден 31 херээженнер совхозтуң сүт-бараан фермаларында саанчылар, 31 херээженнер — тус-тус одарларда дузалакчы кадарчылар.

Совхозта ажылчы херээженнерниң ортузунда бүдүрүлгенин мурнакчылары эвээш эвес. Оларның аразында хөй чылдарда улаштыр шээр малга ажылдап келген, бо чылын 100 баш өшкүге онаштыр 108 анайны менди алган коммунист С. Чалбаа, бодунга быжыглаан 600 хоюндан 650 хураганны менди алгаш, доруктуруп турар Токпак-Кум дээн ышкаш мурнакчы херээженнер бар.

Дөрт сүт-бараан фермаларында эки түннелдерни чедип ап турар саанчы херээженнер база хөй. Оларның иштинден ылаңгыя эрткен дөрт айларның дургузунда саар инек бүрүзүнден-не 736 кг сүтү сагган М. Хандыны, 696 килограммны сагган И. Смирнованы, 672 килограммны сагган З. Кыргысты, 564 килограммны сагган У. Дүнзенмааны, 543 килограммдан эвээш эвес сүтү сагган Д. Өнзакты, В. Чащинаны, Н. Кормолитованы, К. Долзатты болгаш өскелерни-даа адап болур.

Совхозта мал ажылының чугула болгаш дүрген өзүүчел адыры—хаван фермазының ажылчы херээженнер база эки чедиишкиннерлиг. Ында ажылдап турар 8 хаван ажаакчыларының иштинден Оюн Тамара план ёзугаар алза чогуур бүгү хаваннарның чаш төлүн четчези-биле доруктуруп, хаван оглу бүрүзүнге хүн санында ортумаа-биле 810 грамм чедир немелде дөзини чедип ап турар.

Фермаларның бызаа ажаакчыларында 12 херээженнер ажылдап турар. Оларның иштинден 3. Чермен бодунда быжыглаан бызаа бүрүзүнге хонук санында ортумаа-биле 720 грамм немелде дөзини, Р. Оюн—680 грамм немелде дөзини берип келгеннер.

Бүгү районнуң ышкаш, совхозтуң мал одарларында бо чылын аар-берге кыш болган. Малды канчап-даа бол менди кыш ажырар төлөөде, 46 ажылчы херээженнер кыштаглаашкынның эң берге үеинде мал ажылынче немей мобилизастаттынган турган. Оларның хөй кезии ак-сеткилдиг ажылдап, малчыннарга эки дузалашканы-биле малга шоолуг хорамча болбаан.

Мал ажылын улам шиитпирлиг сайырадырының эң шиитпирлиг байдалы—бүгү көдээ ажыл-агый культураларының часкы турылгазын кыска хуусаада, эки шынарлыг чорудары болур. Ынчангаш чаагай дүжүүтү өстүрер дээш демиселге совхозтуң ажылчы херээженнери база идепкейлиг киришкен. 14 херээженнер часты өттүр хову турлагларына поварлап, тараажыларга дүн-хүн чок ак-сеткилдии-биле баран болуп келгеннер. Оларның иштинден № 1 база 5 бригадаларга поварлап турган Шербакова болгаш Носова оларның өнза кызымак ажылдап келгенин демдеглээри чугула.

Совхозтуң ажылчы херээженнери өөлчеглиг чугула кампания—дук кыргылдазынга идепкейлиг киржир, ону кыска хуусаада эрттирер, бедик шынарлыг хөй-хөй дүктү Төрээн чуртка бээр, ынчангаш удавас болур СЭКП ТК-ның июнь Пленумунга улам чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш, социалистиг чарышка калбаа-биле хаара туттунуп, бедик көдүрүүшкүнүг ажылдап турарлар. Ол чугула ажыл доостуру билек-ле мал ажылында херээженнер малдың чайлаглаашкынынче эгелеп кирер болгаш хөй-хөй тонна эътти, сүтү бүдүреринге боттарының биче эвес үлүг-хуузун киирерлер.

Е. КЫДАЙ.
Танды парткомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

Херээженнериң дузазы

Танды районнуң «Тиилелге» совхозунуң Кара-Хаак салбырының ажылчын херээженнери херээженнер чөвүлелиниң даргазы эш Н. Енимонованың организастааны-биле 35 уруглар турар ясли-ниң бажының чугайлап дооскан. Ясли чанында ыяш тарып олурткан өнгарларны олар каскан.

Огород бригадазында херээженнер чазын эрте 14 парниктерге база шөлге 1050 тонна, кукуруза шөлүнге 100 тонна өдекти төккен турган. Ногаа рассадалары эки үнген, оон ажаалгазы багай эвес. Олар бо чылын ногаа аймаандан эки дүжүүтү өстүрер деп турар.

О. ЕНДАН.

ЧАА САДЫГ

Барыын-Хемчик районнуң Шуйда кадыкшылга школазының башкыларының болгаш ажылчыннарының дилээн ёзугаар Бай-Тайга сельпозу аъш-чем, үлетпүр бараннарын садар садыгны ында ажыткан. Оон садыгжызы И. Хуралбай чоннуң хереглелин дыңнангыр, саат чокка хандырып турар.

Эт, даалган, сүт, саржат болгаш оон-даа өске аъш-чем база үлетпүр бараннарын садыгжы эккелдирип турар. Чаа садыгны ажылчыннар, «Большевик» колхозтуң хойжу бригадазының хойжулары хереглээн чүүлдерин оон кээп садып алырынга кончуг ажыктыг болган.

Кажан кадыкшылга школазының девискээринге садыг чок турда, оон чоок-кавызында ажылчыннар, малчыннар ырак черлерде садыгларже чоруп, хөй шакты анаа эрттирип турган.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Горькийден келген уруг

Ортумак дурт сынныг, чазыкчаагай арын-шырайлыг аныяк кыс четверг санында-ла Кызыл-Тей суурнуң чурттакчыларының бажыңнарын кезип, профилактика ажылдарын кылган чоруурун бола көрүп болур. Чамдык четверг хүннеринде ол «Кызыл тук» колхозтуң сүт-бараан фермаларынга, малчыннарның аалдарынга-даа чоргулаар.

Эмнелге участогунга ол уруг даады-ла ак халадын кедипкен, бажының сарыг дүктерин ак марля пөс-биле аржылдап алган, сыкыртыр херекселдерни изиг сугга хайындырган, оон-биле аарыг кижилер сыкырткан, палаталар кезип эмнер үлээн, улуг эмчиге дузалашкан турар. Дүне эмнелгеде чыдар аарыг улустарны ажаап, оларның чанынга дежурныйлап, карак шимейн олургулаптар-даа.

— Ида эмчи кончуг эптиг-ээлдек, эки-ле кыс ийин бо—деп, аарыг кижилер оон дугайын чылыг-чымчак сөстер-биле мактап чугаалашкан тургулаар.

— Ида Григорьевна онаашкан ажылынга карак кызыл, чоннуң кадыы дээш күжүн, билиин берип ажылдап турар. Бистиң эмнелгевиске ам-даа бир акушерка, үш дежурный сестралар турар ужурдуг. Олар мынчага дээр чок. Оларның кылыр ажылдарын Ида чаасканн күүседип турар. Чамдыкта ол ийи, үш хонуктарда четче удувайн, дүне дежурныйлап, хүндүс ажылдааш туруптар. Черле кончуг шыдамыккай, ажылгыр уруг чүве—деп, участок эмнелгезиниң эргелекчизи, эмчи Тамара Клочко оон дугайында ынчаар чугаалады.

Ида Григорьевна Анисимованың ажылдап турары Саглының эмнелге участогу бистиң республикада база бир эки ажылдыг черлериниң бирээзи. Анаа аныяк фельдшер Ида Анисимова бодунуң кызымак ажыл-ишчи үлүүн киирип турар. Чоннуң кадыкшылы дээш могаг чокка ажылдап турар аныяк фельдшерни Саглының чону хүндүлээр, ынчангаш ону Саглы көдээ Советиниң депутадынга соңгуп алганнар. Чоннуң айбычызы хүлээлгезин ол база-ла эки күүседип турар.

И. Г. Анисимова Горький хоорайга медицина училищезин дооскаш, 1962 чылдың апрель айда Өвүр районнуң эң ырак чери, кылыг-кызыгаар Саглыда эмнелге участогунга ажылдап кирген. Горькийге төрүттүнгеш, оон өскээр кайнаар-даа барбайн, адысураа үнген Волга хемниң кыдыында чараш улуг ол хоорайга өскен Ида баштайгы үеде Саглыга чаңчыгып чадап шаг-ла болган...

— Саглыга мен ам чурттап өөренип, чаңчыга бердим. Саглы ам мээң ийиги өскен, төрээн чуртум ышкаш болу берген—деп, Ида Григорьевна чугаалады.

Иданың адазы Горький хоорайның сураглыг автозаводунда инженер-шенекчи болуп ажылдап турар. Оон адазы Григорий Максимович Анисимовтуң ажылдап турары заводтуң бүдүрген машиналары «Кызыл тук» колхозта хой, олар Саглының сагыш ышкаш делгем ховуларынга карацнадыр мацнажып турарлар. Ида Горький заводунуң бүдүрүп үндүрген автомашиналарын көргеш, сагыш-сеткили улам өөрүп кээр.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Саглыда эмнелге участогунуң фельдшери И. Г. Анисимова.

Фото В. ЛУТКОВТУУ.

БИСТИҢ КАЛЕНДАРЫВЫС

В. В. Куйбышев

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиниң шылгарангай ажылдакчызы, В. И. Ленинниң шынчы өөреникчизи Валериан Владимирович Куйбышевтиң төрүттүнген хүнүнден бээр чедеп беш чыл болган.

В. В. Куйбышев 1888 чылдың июнь 6-да Омск хоорайга төрүттүнген. Ол бичии чораан чылдарын Кокчетав хоорайга (амгы Казах ССР-ниң область төвү) чурттап эрттирген. Омскиге кадет корпузунга ол өөренип киргеш, ону 1905 чылда чедиишкиннинг дооскан. Ол аңаа өөренип турган, марксисчи номнар-биле таныжып, оларны тарадырынга киржип турган болгаш 16 харлыында партияның Омск организациязынга кирген.

1905 чылдың күзүнүнде Куйбышев Петербургка баргаш, чажыт большевик организациялар-биле харылаа туткан болгаш революстуг чажыт номнар тарадыр ажылды чорудуп, Москваның чепсектиг декабрь тура-халыышкынынга хереглээр боо-чепсекти чорудар болгаш кадагалаар талазы-биле даалганы күүседип турган.

Революстуг ажыл дээш В. В. Куйбышевти 1906 чылдың күзүнүнде оон өөренип турганы шериг-медицина академиязындан үндүрген. Полициянын истеп сүрүүшкүнүнден ол чаштынгаш, Омскиже чорупкан. В. В. Куйбышев оон эгелээш-ле профессионалчы революционер болу берген. РСФСР-ниң Омск комитединин кежигүнүге ол соңгуткан болгаш революстуг ажылга идепкейлиг киржип турган.

В. В. Куйбышев 1906 чылдың ноябрьда бир дугаарда туттурган, 1907 чылдың апрельге чедир бажыңнаткан болгаш оон соонда Томск губернияже шөлүттүрген. Ол оон соондагы чылдарда алды-чеи удаа туттуруп, кара бажыңнадып, шөлүттүрүп чораан. Шөлүлгелерден ол каш удаа дезип үнүп, революстуг ажылын бичии-даа соксатпайн, ажылчы чоннарның хөрээ дээш демиселдиң дуржулгазын мөөннеп ап, ол демиселдиң эчис тиилелгезинге оон бүрүүрели улам быжыглып турган.

Сөөлгү катап—1916 чылда В. В. Куйбышев туттурган, 5 чылда Туруухан крайже шөлүттүрүп шиитпирген. Шөлүлге черинче ол бар чорда 1917 чылдың буржуаз-демократтыг революция тиилээн. Ынчангаш революция-биле хосталган. Самарага (амгы Куйбышев хоорайга) барып, революстуг ажылды ол удурту берген. Самараның большевиктериниң төлөөзи бооп, РСДРП(б)-ниң VII (апрель) конференциязының ажылынга В. В. Куйбышев киришкен. Конференциядан Самарага ээп чеде бергеш, эрге-чагырганы Советтерге шилчидер демиселче массаларны эвилелдеп, түр чазактың контрреволюстуг политиказын сойгалап илередир ажылды калбарткан.

1917 чылдың октябрь хүннеринде В. В. Куйбышев Самарага ажылчыннарның тура-халыышкынының организакчызы болган. Ол-ла чылдың ноябрьда Самарага эрге-чагырга Советтериниң холунга шилчээн болгаш В .В. Куйбышев Самараның революстуг комитединиң даргазынга соңгуттурган.

Хамааты дайынның чылдарында В. В. Куйбышев Кызыл Шеригниң политиктиг удуртукчуларының бирээзи болуп турган. Хамааты дайынның чылдарында В. В. Куйбышев 1-ги, 4-кү, 11-ги армияларның болгаш Чөөн чүк фронтузунуң Мурнуу чүк бөлүүнүң революстуг шериг чөвүлелдериниң кежигүнүнге болгаш комиссарынга ажылдап, даштыкы интервенцияны болгаш иштики контрреволюцияны чылча шаварынга улуг салыышкынны киирген.

1919 чылдың августа ону Туркестан фронтузунуң революстуг шериг чөвүлелиниң кежигүнүнге томуйлаан. Ортаакы Азияны интервентилерден болгаш ак-гвардейжилерден хостаарын М. В. Фрунзе-биле кады удурткан.

Ол-ла чылдың октябрьда В. В. Куйбышевти Бүгү-россиянын Төп Күүсекчи Комитединин Туркестан хереклериниң талазы-биле комиссиязының даргазының оралакчызынга томуйлаан. Совет эрге-чагырганы быжыглаар болгаш Ортаакы Азияның улустарының ортузунга ленинчи национал политиканы боттандырар талазы-биле В. В. Куйбышев дыка улуг ажылды кылган.

Хамааты дайынның тиилелгелиг доозулганынын соонда В. В. Куйбышев Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчу албан-дужаалдарынга ажылдап, улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш социалистиг тургузуушкунунуң херээнге улуг ачы-хавыяалыг болган. Оон-биле кады троцкистерге болгаш партияга удур өске-даа бөлүктерге удур демиселге ол идепкейлиг киржип, партияның ленинчи чиргине шугумун шыңгыы камгалажып турган.

1921 чылдың майда В. И. Ленинниң сайалы-биле В. В. Куйбышев Улус Ажыл-агыйын Дээди Чөвүлелиниң (УАДЧ) президиумунуң кежигүнүнге болгаш Главэлектронуң начальнигинге томуйлаткан. Совет Республиканы электрижилерниң ленинчи планын (ГОЭЛРО-нуң планын) боттандырар дээш ол туруштуг демисежин турган. Оон удуртулгазы-биле баштайгы улуг электростанциялар: Шатурск, Волховск, Каширск, Балахнинск, Кизеловск болгаш өске-даа электростанциялар туттунган.

В. В. Куйбышев 1926 чылда УАДЧ-ниң даргазынга томуйлаткаш, чуртту социалистиг индустриализаттаарын болгаш улус ажыл-агыйын эде тургузарын практиктиг боттандырарынга шылгарангай рольлуг болган.

ССРЭ-ниң Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы болбушаан, 1930 чылда ол Күрпланның даргазынга томуйлаткан. ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги болгаш ийиги беш чыл планнарын чогаалырынга болгаш амыдыралга боттандырарынга оон салыышкыны дыка улуг.

Партияның XVII съездиниң соонда В. В. Куйбышев ССРЭ-нин Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң чанында Совет контроль комиссиязының даргазынга соңгуткан. 1934 чылдың майда ССРЭ-ниң Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызынга томуйлаткан. Ол ажылга В. В. Куйбышевтин организакчы болгаш ажыл-агыйжы ажыл-чорудулгазының байлак дуржулгазы, күрүне талазы-биле делгем билиглиг өнза толаргай илерээн.

1935 чылдың январь 25-те өлүм оон хайнымышкынны ажыл-чорудулгазын соксаткан. Оон мөчээни-биле холбаштыр партияның Төп Комитединиң дыңнадыында мынча деп турар: «Эш Куйбышев пролетаржы революсчунун, чайгылыш чок ленинчинин, партияның болгаш ажылчын ангының дайынарынга эптежип шыдаваа болгаш коммунизмниң хөрээ дээш маадырлыг демиселчиниң үлегер-чижээ болур».

Коммунизм дээш чалбыыштыг демиселчи, шынчы ленинчи, бодунун бүгү күжүн болгаш билиин улус чонга бараалгадыкчы —В. В. Куйбышевке Коммунистиг партия болгаш совет улус ишиг ынак чораан. Оон маадырлыг чуртталгазы, могаг чок ажыл-чорудулгазы, чырыткылыг өвүр-хевири коммунизм дээш демиселчиге үлегер-чижек болур.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ ЧАГААЛАРЫНДАН

КЕГЭЭН-БУЛАКТАН

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң Куулар Машпак-ооллга удурткан 10 кижи составтыг звенозу Баян-Тала сес чыл школазынга 800 кубометр ыяш белеткээрин хүлээнгеш, ону бүрүн күүседкен. Олар ам артель бүдүрүлгезинге болгаш культура албан черлеринге хереглээр оттулар ыяшты чедиишкинниг белеткеп турар.

Кегээн-Булак сынында балды, хирээниң аллгазы даңгаар эртенден орай кежээге чедир улажып турар. Оларны эки ажылы дээш социалистиг чарыш ажыл-ишче улам сорук киирген. Хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар О. Быстаан, М. Араа, О Иргит-оол ышкаш мурнакчылар звенода хөй.

В. ЭДЕР-ООЛ.

КЫЗЫМАК

«УТБА-ның 25 чылы» совхозтуң Белдир-Кежиг салбырынга чунар бажың ур үеде ажылдавайн келген. Арыг-Үзүү көдээ Советтиң депутады эш Дүктүг-оол биле Кыргыс Кенден-оол чунар бажыңның сонгаларын шилдеп, печкаларын септеп ажыглалга киргеннер.

Оон бээр-ле Кенден-оол чунар бажыңны боду изидип турар апарган. Суурнуң чурттакчылары аңаа доктаамал чунуп, Кенден-оолга өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

М. ДААНМАЙ.
Улуг-Хем район.

Хирленип чыдар суг

Шаңчы ховузунуң барык ортузунда хая баарындан үнүп чыдар кара суг бар, ону «Найырал» совхозтуң тараажылары ижеринге хереглеп турар. Мал суггарар, машина-техникага ажыглаар суг база-ла ол. Ол сугнуң бажындан аарыг, кадык кандыг-даа малдар сүзүп, ижип, суг соортүкчүлери, чолаачылар машиназын сүстүрүп, чуп арыглап-даа турар. Ынчангаш ол суг хирленип чыдар. Хемчик суу оон ырак.

Бо кара сугнуң бажындан өнгарарты каскаш, мал кирбес кылдыр кажаалап алыр деп шиитпирлээндеп бээр үр үе эрткен. Ынчалза-даа оон дугайын кым-даа бодавайн турар. Бир эвес ол сугну ажыглаарга-ла хевээр турар болза, кижиниң кадынга хоралыг бооп болур.

О. ЛАМА.

Дамчыдылга дыңнавастадывыс

Тес-Хем районнуң Кызыл-Чыраа суурунуң чурттакчылары радио дамчыдылгазын дыңнаваанындан бээр ай ашкан. Артельдиң удуртукчулары радио белдирин ажылдадырынче чогуур сагыш салбаан. Колхозта тускай радист чок.

Бо чылын үш кижи радист ажылындан халаашкан, чүге дизе, олар радистеп билбес кижилер болган. Ынчангаш радио шугумун, бажыңнарда радио точкаларын хынап көөр болгаш септээр кижилер чок. Баштаар чер хоочун радист кижини ыракта мал ажылынче чорудупкан. Чугула болуушкуннарны, сөөлгү чаа медээлерни доктаамал дыңнаар дизе, радио дамчыдылгазын үргүлчү болдурарын чедиш алыры улуг күзенчиг.

Ө. ТАНОВА.

КҮЗЕП ТУР БИС!

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң суурунда чурттакчылар хей. Барык-ла бажың бүрүзүнде радио кииртинген. Ында радио белдири тургустунган. Колхозтуң электри станциязы ажылдаарга, ам радио белдири ажылдаар. Кызылдан эртенги дамчыдылга үезинде электростанция ажылдавас, а кежээки дамчыдылга колдуунда дооступ турар үеде ам ажылдап эгелээр.

Колхозчулар тыва дыл кырында дамчыдылгаларны сонуургап турар. Олар радио хөлезинин доктаамал төлеп келген. Кызылдан эртенги, кежээки дамчыдылгаларның шактарында электристанцияны ажылдаткан турарын шиитпирлезе-даа, херек кырында ол боттанмаан, оон бээр чартык ай эрткен.

Колхозтуң электри станциязы Кызылдың хүннүң-не эртенги, кежээки дамчыдылгаларында доктаамал ажылдап турарын колхозчулар улуу-биле күүсүп. Бо айтырыгны дарый боттандырарынче колхоз баштаар чери, партия организациязы улуг кичээнгей салырын күзеп тур бис. Орус дыл кырында дамчыдылгаларны үргүлчү дыңнавышаан, тыва дыл кырында дамчыдылганы доктаамал дыңнаары база күзенчиг.

Т. САЛЧАК-ООЛ.

АМЫ-ТЫНЫ ҮШ КАТАП АЛДЫНГАН

ЭКИ КИЖИЛЕР ДУГАЙЫНДА

Арын-шырайынче көөрге, аарыгыг ышкаш көстүр, ынчалза-даа каралтары омак-сергек, бир-ле чүвени чугаалай кааптар дээш арай-ла дидинмейн орар ышкаш кырган ие — мээн мурнумда бо олур.

— Мени үш катап диргискен эмчилерим бар чүве болгай, оглукум, оларны үргүлчү-ле сактып, бодап чоруур-дур мен...

Кырган чугаазын дооспайн чорда-ла:

— Кымнарыл ол?— деп, үзе кире бердивис.

Боданып, сактып орбайн-даа, кырган чугаалап-ла әгеледи:

— «Тиилелге» совхозтуң хоюн кадарып әләән каш чылда ажылдаан мен. Кырган-даа болзумза, совхозумнун ажыл-херөө дәәш кызып, мал-маганга чидириг-каража болдурбайн келгенимни чон хадунма дыка-ла үнеләән ийин. Ону кайын уттуптар деп мен. Безин чадаарда улуг Москва хоорайда ол улуг кайгамчык чаагай делгелгеже мени база чоруткан болгай... Э-э-та, ам-даа аныяк болзумза!.. Аарыг-аржык деп бо айылы әвес болза аан...

Хан базыышкыны улгадыр аарыглыг кижи мен. Эмнедип-ле келдим. Чү дәәрлаан... Бо аарыгдан чүгәәртеп сегәәш, аалымче өөрүшкүлүг чана бәәр турдум. Бажыңымда ажы-төлүм бар, олар мени аажок сактып турганнар... Бо чазын аарыым катап дорайтааш, база катап-ла угааным ышкынып кан мен...

Бо кырганның чугаазын борта үзүктелдире кааптаал. Оон ынай чүү болганы?

Кызылдың терапевт эмнелгезинге ону эккеп чыттырган. Эмчи Майя Михайловна Вабич баштаан кезек эмчи сестралары кырганны таныр каанар: мурнунда бо-ла эмнелгеге ийи удаа чыткан кижи ол болган.

Оон амы-тынын алыр дәәш, каш дүн, хүннерде үйгу-чыдын чок демисежип турганнар: Майя Михайловна Бабич, эмчи сестралары Зинаида Павловна Горбунова, Альбина Тимофеевна Тюлюш болгаш өскелер-даа.

Аарыг кижи караан көрүп келгеш, улуг тынып каап чыда көөрге, дескиндир турган кижилер оон таныры улус болган. Кырганның өөрәәнин чүге деннәәр! База-ла демги эмчилери...

Кижиниң амы-тыны үш катап алдынган. Кымыл ол ? Танды районнуң «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны кырган ие Сарыглар Чөнүй-дүр. Аная-ла бир таварылганын дугайын ол чугаалаваан. Бо үстүнде ады кирген эмчилеринг чүткүлдүг ажылын ол эмнелгеге чыткан сегип үнгеннер-даа, ам ында эмнедип чыдарлар-даа бадыткап чугаалап турдулар.

А. КӨШКЕНДЕЙ.

• • •

ОГЛУМНУҢ ЭМЧИЗИ

Мээн сагыш-сеткилимни өөртүп чоруур бир-ле үүлдүн дугайын маная бижип ор мен.

Бичии оглум Юрка хенертен дынзыг аарый берген. Ада-иези бистер дыка-ла дүвүреп, корткан бис. Ынчалза-даа «эмчи» деп сөс бистиң бодалывысты оожуктуруп турган...

Юравыс өкпе дегдириишкининден болгаш ижин аарыындан аараан болган. Кызылдың уруглар эмнелгезиниң эмчизи Тамара Ивановна Анисимова оглумну экиртир эмнәәр дәәш дыка-ла сагыш човап турду. Бирде оглумнуң чанынга, бирде мээн чанымга кәәп, дүне безин удуйын турганын бодап кәәримге, оглумнуң эмчизи Тамара Ивановна кончуг-ла кызымак эмчи кылдыр менәә сагындырардыр.

Оглум эмнелгеге чыда эмнедип, үр-даа болбаанда сегип үнгенинге дыка-ла өөрәән мен! «Бүгү-ле чүвени — кижиге, кижиниң чаагай чоруунга» деп, СЭКП-ниң Программазында байырлалдыы-биле бадыткаанын болганчок-ла бодап кәәр-дир мен...

М. ОРЖУҢМАА.
Кызыл.

Чурукта чаштар кымнарыл?

Республиканың чаш уруглар ажаар бажыңында аас-кежиктиг чаштар өзүп, доругуп турар. Оларның кижи бүрүзүнүң аңаа канчаар чедип келгенин, кадыының болгаш өзүлдезиниң байдалы кандыг турганын сонуургаар болзуңарза, уругларның ол албан чериниң удуртукчузу болуп 9 чыл ажыр үзүктел чок ажылдап келген кол эмчи Зинаида Максимовна Родина күзелдии-биле төөгүп бәәр.

— Чүгле бо орлан-шоваа оол — Женяның дугайын безин ап көрәәли. Женя Полежаевтың биске шагдаалар эккеп берген. Ынчан ол чүгле 6 айлыг чаш турган. Оон кәәргәәр сеткили чок иези турган херәәжен чаш төлүн әән бажыңга чаасканандырзын каапкаш, барган чери тывылбайн чиде берген дәәрзин биске олар дыңнаткан. Бир әвес оол өске чаш өөрү дег оодала кадык турган болза, бис оон чаш сеткилинге чугула — төрелдериниң әәлдек чассыдыын, хайгааралын чоктатпайн доруктуруп алырынга чигзинмес турган бис. А Женя дәәрге, чаш назынын дорамчылаттырып, иезинге кагдыргаңнадан аңыда, кадыы дыка багай — ол рахиттиг, үргүлчү-ле моорай бәәр, арган-дорган байдалдыг биске чедип келген.

Бистиң ажылдакчыларывыс шуптузу эмчилер болуп турар. Ол хиреде-ле бистер безин Женяның кижи болурунга бүзүревейн турган бис: ол каш-даа катап шуут өлген кылдыр санаткан, ол хире кошкак чаш организминг турган. Кәәргенчиг чаш төлдүң амы-тыны дәәш бистер бар-ла күжүвүстү, бүгү билиивисти, ие ынакшылын мөөңнеп, Женяны камгалап ап шыдаан бис. Ам көрүңерден, (ЧУРУКТА ЖЕНЯ — мурнуку одуругда ол) кандыг эрес-шоваа апарган-дыр? Ол бистиң өөрүшкүвүс! Женяның дугайында чугаамны доозарда оон иези чораан херәәженниң ие болур эргезин казаан дәәрзин силерге дыңнадып каайн. Кончуг чөптүг шиитпир!— деп. Зинаида Максимовна чугаазын доосту.

ЧУРУКТА: республиканың чаш уруглар ажаар бажыңында кижизидикчи Надежда Ивановна Носова-биле кады олуруп турар чаштар болза, адазы азы иези чок өскүстер-дир. Оларны «өскүстер» деп адаары берге, бо чаштар сагыш човангыр ада-иелиг уруглар дег омак-хөглүг, аас-кежиктиг — олар. ның чаш назыны дәәш Коммунистиг партия, Совет чазак сагыш салып турар.

Сөзү болгаш фотозу
О. НАМЧЫЛАКТЫЫ

«Кежээки чем мурнунда»

Республиканың хөгжүм-шии театрынга В. Розовтуң «Кежээки чем мурнунда» (орус дыл-кырында) деп шиизиниң хей-нитти көрүлдези болган. Ук шиини РСФСР-ниң алдарлыг артизи режиссёр И. С. Забродин сценага тургускан. Идейлиг утка-шынарының талазы-биле үнелелди алган ук шиини чүрттүн театрларында чедишкининг көргүзүп турар.

Бо драма чогаалы ханы-кижизидилге утка-шынарлыг, Бистиң партиявыстың шыңгыы буруу шаап, сойгалап илереткени — кижиге чүдүүр чоруи болгаш оон аар үржуктарын ында илередип турар Оон салдарынга алыскан чамдык кижилерни шын орукче кирери дәәш демисел шиидетодаргай. Ол ышкаш, аныяк өг-бүлелерге хамаарышкан чамдык айтырыгларны шын шиитпирлеп турарын мында көргүзүп турар.

Рольдарында — артистер эштер Сысоева, Пчелов, Черников, Рамазанова, Шведова, Москаленко болгаш ескелер-даа.

«Кежээки чем мурнунда» деп шиини театрның артистери бистиң республиканың кедзэ ажыл-ишчилеринге бараалгадып чорупканнар.

Совет боксёрларның чайыннанчак тиилелгези

Европаның чемпионадынга совет боксёрларның чедип алганы ышкаш тиилелгелерни кым-даа чедип ап көрбәән. Европаның бирги чери дәәш болгулаан бүгү он финалга совет боксёрлар киришкен.

Лужниктерде спорт Ордузунга 15 мун көрүкчүлер чыглып келгеш, Европаның ең шыырак боксёрларының сегиржип алышыкыннарын магадаан. Түннел тулчуушкуннар көрүкчүлерниң бодап турганы олчаан болган. Бистиң боксёрларывыс аная удурланыкчыны ажып алырының уран аргазын, оюнчуң бедик техниказын болгаш угаангыр тактикалының көргүзүп, бот-тывынгыр бокс спортунда амгы үеде бүгү бар дәәре чүүлдерни көргүскеннер. Угунда-ла ССРЭ-ниң болу берген, бо Европа маргылдаазы бистиң спортчуларывыстың тиилелгези-биле 6:4 санга доозулган. Москвачылар В. Быстров, О. Григорьев, С. Степашкин, Б. Лагутин, ленинградчы В. Попенченко болгаш Каунастан келген Р. Тамулис олар чемпионнар болу бергеннер. Москвачылар Б. Никоноров, А. Абрамов, Вильнюстан келген Д. Позняк болгаш Рига чурттуг А. Туминьш олар мөңгүн медальдарны чаалап алгылаан.

Совет шилиндек команданың киржикчизи 22 харлыг Степан Степашкиниң дугайын онзалап демдеглезе чогуур. Ол дәәрге артында-ла чурттун чемпионадынга киржир әрге дәәш безин чангыс-даа катап киржип көрбәән, а маная шуут-ла Европаның тергиин боксёру болу берген. Оон чедиишкини совет бокстун улуг курлавырларының барын болгаш бистиң тренерлеривис (спорттун өске-даа хевирлеринге) чүс-чүс талантылыг спортчуларны кезәәде тып үндүрүп болур дәәрзин херечилеп турар.

Хүндүлүг пъедесталга ол ышкаш Польшаның боксёрлары Е. Кулей, З. Петшиковский, венгр Я. Кайди, Чехословакияның спортчузу И. Немец олар база үнгеннер.

Итали боксёрлар боттарының туружу алзыпканнар. Олар дәәрге күш-биле демисежир бокстун төлөлекчилери болганда, бо удаада ышкаш боксту оюн-тоглаазыг хевиринге мурнундаагызы дег чайыннанчак тиилелгелер чедип ап шыдаваннар. Олардан чүгле ийи кижи финальга киришкен, олар ийилөөн тиилеттирип каан. Ол болза бот-тывынгыр бокс Европада шын угланыышкынныг чоруп турар дәәрзиниң херечизи.

Европаның бокс талазы-биле чемпионадының чоруп турарының дугайында СЭТА-ның дынадыглары бүгү чуртка болгаш делегейге тараалак турда-ла, делегейде ең шыырак мөгелернин чыглып келгенин Софиядан анда уткуштур медәәлеп келген. Аная совет команда бирги черни алган. Минскиден баргын А. Медведь, москвачы А. Иваницкий, Баку чурттуг А. Ибрагимов, Тбилисиден барган Г. Сагарадзе олар хостуг хүреш талазы-биле делегей чемпионнары болу бергеннер. Махач-Каланың мөгези А. Алиев, Тбилисиниң мөгези З. Бериашвили, ленинградчы А. Албул олар мөңгүн медальдар алгылаан.

Бистиң теннисчилеривис база-ла чедиишкининг болган. Ленин аттыг Төп стадионга олар Чилиниң командазы-биле үш хүн маргылдашкан. Баштайгы хүн команда талазы-биле хайым болган: П. Родригес—Т. Лейусту тиилеп каан, а М. Мозер — Э. Агиррени тиилээн. Оон дараазында Т. Лейус биле С. Лихачев ийилеп ойнаар ужуражыышкынга чилийжилерни тиилээн. Дыштаныр хүнде Лейус—Агиррени, Мозер—Х. Пинтону тиилелээн. Ынчангаш сан ССРЭ-ниң талазында болуп, 4:1 апарган. Ам бистиң командавыс англи спортчулар-биле Англияга барып ужуражыр.

Хол бөмбүүнүң талазы-биле ССРЭ-ниң херөөженнериниң шилиндек командазының киржикчилери даштыкыга барып турганының үезинде баштайгы тиилелгени чедип алыр аргалыг болган. Краковка олар Польшаның командазын 12:8 санга удуп алган. Бистиң командавыстын Н. Громова, В. Боброва, Р. Стрельникова болгаш О. Вунтесмери олар ышкаш ойнакчылары аная шылгараанныр.

Делегей рекордсмени Валерий Брумель улам-на бедикти ажарын орадаажып турар. Загребага болган маргылдаага ол 2 м 18 сантиметрни ажа халаан. Брумельдиң бодунга болза ол дыка бедик әвес шураашкын, ынчалза-даа амгы үеде бо сезонда делегейде ең дәәре көргүзүг ол.

Каунаска ССРЭ-ниң кубогу дәәш чурттун ең шыырак 25 гимнасчылары чыылган. (Аная чүгле олимпийжи чемпион Б. Шахлин биле делегей чемпиону Ю. Титов олар киришпәән — аарып турганнар). В. Кердемилиди 111,1 санны алгаш, бирги черни алган. Ийиги черни Э. Громов, үшкүзүи—Ю. Стойда олар әәләәннер. Бистиң гроссмейстерлеривис болгаш мастерлеривис Югославияның шыдыраачылары-биле боттарының ужуражыышкынын чедиишкинниг әгеләәннер. Баштайгы салыгның сөөлүнде сан олардың талазынче чайлып—6,5:3,5 болуп турар.

А. СТАРОДУБ.
(СЭТА).

Назым Хикмет мөчээн

Турк шулукчу, революсчу, тайбың дәәш шимчәәшкининиң идепкейлиг ажылдакчызы, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү Назым Хикмет 61 харлыында Москвага июнь 3-те мөчээн.

(СЭТА).

Ажылчы чоннарның партиялары каттышкан

МЕХИКО. (СЭТА). Мексиканың Социалистиг улусчу партиязының болгаш Ажылчын-тараачын партиязының каттышкан дугайын Мехикода чарлаан. Мексика ажылчы чоннарның ийи партияларының каттышкан чоруу «марксизм-ленинизмни быжыглаарынга» дузалаар деп, Социалистиг улусчу партияның ТК-ның чиргине секретары Ломбардо Толедано парлаага конференциязынга медеглээн.

«Мексикага ажылчын ангының чангыс аай партиязы тургустунгуже чедир чангыс ап дәәш демиселди үргүлчүлээри бистин сорулгавыс болур» деп Толедано чугаалаан.

Каттышкан партия Мексиканың Социалистиг улусчу партиязы атты хевээр артырган.

Дузаламчы бе, азы кулданыг бе?

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Сан-Хоседе үнүп турар «Либертад» солуннуң бижип турары болза, америк банкыларның Коста-Рикага бәәр деп аазаны 500 миллион колон (коста-рика акша) чәәлизи болза коста-рика улустуң эктинге чаа үндүрүглерни салыр болгаш өртек-үнепи улгаттырары болур. Ындыг янзылыг «дузаламчы» чылда улус чондан 100 миллион долларны үптеп ап турар деп ол солун дөмдеглээн. Бо акша болза чәәлини болгаш оон хуузун төлөөринге үнер.

Американчы хөөннүг калчаалыг пропаганда турбужежок, «депшилге дәәш эвилелдиң» хемчәәли-биле тыпсып турар «дузаламчыны» АКШ-тын монополистиг капиталы латин-америка чурттарны кулданырынче, ол чурттарның улустарын мөлчүүрүн күштелдиринче угландырган деп чүвени Коста-Риканың улузу билип эгелей берген деп, «Либертад» солун айтып турар.

Француз социалистерниң съездизи доозулган

ИССИ-ЛЕ-МУЛИНО. СЭТА-ның корреспондентизи Ю. Лопатиниң дамчыдып турары болза:

Парижтиң чанында Исси-ле-Мулино хоорайга Француз социалистиг партияның (СФИО) әәлчегиг 54-кү съездизи бодунуң ажылын дөрт хүн үргүлчүлээш, чоокта чаа дооскан. Съезд партияның удуртукчу органнарының чаа составын сонгаан болгаш хөделиишкиннериниң программазын, а ол ышкаш өске-даа чамдык документилерни хүлээп алган. Ол документилерде делегейниң амгы байдалының база Францияда байдалдың үнелээшкинин берип, чоокку чылдарда СФИО-нуң политиказын тодарадып, өске партиялар-биле оон харылзааларын айыткан.

Француз ажылчын шимчәәшкининиң амгы көдүрлүүшкүнү, Француз ажылчы чоннарның янзы-бүрү отрядтары-биле сырый холбаалыг чорудуп турганы чоокта чаагы ажыл соксадыышкынныг демисел бодунуң хүрөөленинин чангыс эвиниче пролетариаттың чүткүлүнүн күштелип турарын база социалистиг партияда байдалга улуг салдарны чедирген деп чүвени съездиниң ажылы көргүскен. Өске талазында СФИО-нуң мурнундагы съездизиниң соонда эрткен үениң дургузунда деголльчу ёзу-чурумга хамаарыштыр социалистерниң хоозун бодалдары шуут хүл-ыйваландыр буступ дүшкен, амгы ёзу-чурумга хамаарыштыр шиитпирлиг эвес болур чорук демократтыг күштерге удур кедергей реаксычы чорукка сүүзүнүг чемиш болур деп чүве мырыңай илереп келген.

Ындыг болза-даа коммунизмге удур хөөннүң талалакчылары партияда ам-даа күштүг болуп артпышаан, ол чорук съездиге калбарган санал-оналдарга болгаш делегаттарның хүлээп алган документилеринде илерээн.

Санал-оналдарның калбарып турган үезинде кол айтырыг болза социалистерниң коммунистер-биле харылзаазының дугайында айтырыг болуп турган. Бир әвес съездиге олурушкан кедергей барын үзелдиг социалистер Коммунистиг партия-биле кандыг-бир чугаалажыышкыннар болгаш харылзаалар дугайын дыңнарыр безин күзевейн турган болза, дыка хөй делегаттар ол хүрөөленге коммунистер турбас болза, демократтыг күштериң чедиишкининге кордап болбас деп медеглеп турганнар. Ынчанмыжежок, съездиниң хүлээп алган документизи бир талазында Коммунистиг партия-биле СФИО-нуң политиктиг дугуржулганы кылырынга «эргежок чугула байдалдар чок» деп чугаалап турар, а өске талазында «реакцияның талазындан демократтыг албан черлерингe айыыл диргелип келген турда», социалистиг партия «Коммунистиг партия-биле кады камгалал тактиказын чорудар» деп демдеглеп турар. Бо болза социалистерниң туружунда чаа үүл болур.

Съездиниң чангыс үн-биле хүлээп алган программазында ең-не соңгаарлаттынмас негелделерни, ылаңгыя банкыларны, металлургияны, цемент үлетпүрүн национализастаарын, үлетпүрүнүн национализастаан адырларын әргелеп башкарарын демократчыдарын, ажыл соксадыышкынга әргени сагыырын, бүдүрүлгелерде профәвилел организацияларының әргелерин хүлээп көөрүн, үндүрүг онаалгазын, өөредилгенин, шиидер әргениң системазын демократчыдарын, шериг албанының хуусаазын кызырарын болгаш өске-даа ол ышкаш үүлдерни киирген. Бо негелделер болза Франциянын күш-ажылчы чонунуң әрге-ажыктарынга дүгжүп турар, чүге дәәрге оларның хөйү Коммунистиг партияның негеп турар негелдези болур ийикпе, азы оон негелделеринге кончуг чоок. Коммунистериниң болгаш социалистериниң хөделиишкиннериниң чангыс эвиниң болдунуп болурунуң боттуг үүлүнда салдынып турар.

Оларның кады демиселинде база бир мыңдыг быжыг үндезин бар: амгы демократияга каржы ёзу-чурумга удур ниити демисел. СФИО-нуң съездизи «деголльчу ёзу-чурумга удур шиитпирлиг демиселдиң» әргежок чугулазының дугайын херек кырында бир-ле дугаарында бүгү тодазы-биле медеглээн ол.

Съездиниң тускай резолюциязынга делегаттар кады ажылдажылга дугайында Француз-барыын-герман керээни де Голль биле Аденауэрниң чарганын шүгүмчүлеп турган. Ол болза Француз болгаш немец улустарның аразында «ёзулуг эптежилгеге дузалап шыдавас» болгаш оон угланыышкыны келир үеде Француз-герман найыралга өлүмнүг болур деп демдеглээш, ол керээни бадылаар дугайында санал-оналдарның чорудулгазында бодунуң туружун тодарадырда бо үнелээшкини удуртулга болдурарын удуртукчу комитетке болгаш СФИО-нуң парламент кежигүннеринге съезд даасқан.

Даштыкы политиктиг айтырыглар талазы-биле резолюцияга съездиниң делегаттары деголльчу чазактың угланыышкынын шыңгыы шүгүмчүлээн, олар тайбыңның хереәнге боттарының чүткүлдүүн медеглеп, германия-биле европага айыыл чок чорук-биле, чепсегленнишкинни дүжүрери-биле холбашкан айтырыгларны, Чөөн чүк биле Барыын таланың аразында экономиктиг болгаш культурлуг солчулганы хөгжүдери дәәш айтырыгларны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле шиитпирлээрин тыварын саналдап турган. Ынчаарга олар соңгу-атлантика керәәзинге боттарының бердинген дугайын медеглеп, «совет айыылдыг чорук» дәәр хоозун бодалды каташтап турганнар.

Съезд удуртукчу комитеттин, контроль комиссиянын, маргылдаа үзе шиитпирлээр комиссиянын СФИО-нуң херәәженнер комиссиязының чаа составын сонгаан. Удуртукчу комитеттиң составында улуг өскерилгелер болбаан. Ында 45 кижи кирген. Коммунистерге удур ең ажык дайзынның бирәәзи, удуртукчу комитеттиң кежигүнү чораан Леон Бутбьен сонгулда үезинде буураашкынга таварышкан.

Японияның хөмүр даш үлетпүрүнүң кризизи

ТОКИО. (СЭТА). Японияда хөмүр даш шахталарын удаа-дараа хаап турар апарган. Хөмүр даш үлетпүрүнүн кризиске таварышканы-биле чорудуп турары бүдүрүлгенин «рационализациязы-биле» холбаштыр чүс-чүс болгаш мун-мун ажылчыннарны кудумчуларже үндүр октап турар.

Садыг болгаш үлетпүр министерствозунун үндүрген отчёдун ёзугаар алырга, сөөлгү үш чылдарда чуртта ажылдап турар бүгү шахталарныц үштүн бир-кезии хагдынган. Чижээ, бир әвес 1960 чылда 624 шахталар ажылдап турган болза, бо чылдың мартта 4 шахталар ажылдап турар. Чурттуд Дзиобан ышкаш ындыг хөмүр даш казар районнарында бар шахталарнын чартык кезии хагдынган.

Чуртта хөмүр даш тывыжының кол району болур Кюсю ортулукта шахталарның саны 1958 чылда 440 турганындан 1962 чылдың төнчүзүнде 227-ге чедир кызырылган. Ам Кюсюда 80 мун шахтёрлар—ол районнуң шахталарынга мурнунда ажылдап турган ажылчыннарнын чартык кезиинден әвәәжи ажылдап турар.

ЯНЗЫ БҮРҮ КЫЛДЫР, ҮРГҮЛЧҮ болгаш ӨЙ ТАВЫНДА ЧЕМНЕНИНЕР

45-50 ХАРНЫ ХАРЛААНЫНЫҢ СӨӨЛҮНДЕ МООҢ АДААНДА ЧЕМНЕРНИ чиңер:

Далганныг, үстүг, суук болгаш дустуг чемнерни әвәәштн хереглеңер

Сүт продуктуларын, ногааларны болгаш чимистерни хөйнү чиңер. Эттиң база балыктың семис әвес сорттарын, аргалыг болза эки хайындырып чиңер.

СЕМИРИИРИ—ОЛ ДӘӘРГЕ КЫРЫЫРЫ—ДЫР!

Республиканың Санитар-чырыдыышнын бажыңы.

АГИТМОТО ҮНҮҮШКҮН

Республиканын ДОСААФ комитеди спорттун «Спартак» экз-тура нитилели-биле кады, кызыгаар шериниң 45 чыл болган оюнга болгаш Совет Эвилелиниң улустарының спартакиадазынга турасказатқан агитмото үнүүшкүнүнү кылган. Оон киржиккчилери май 26-да республика найысылалыдан үнгеш. Танды — Тес-Хем — Каа-Хем районнарның девискәәрле. рин таварааш июнь 1-де Кызылга әәп келгеннер.

Бо аян-чоруктун кол сорулгазы чурттакчы чоннуң ортузунга мотоцикл спортун нептередир, оран камгалалынга хамаарышкан лекцияларны, беседаларны кылыры турган. Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын бо үнүүшкүннүң киржиккчилери эки күүсеткеннер. Мотоциклчи агитаторлар Кызыл — Элегес — Хову-Аксы — Бай-Хаак — Самагалдай — Шара-Сүүр болгаш Шара-Сүүр —Самагалдай — Балгазын — Ильинка—Сарыг-Сеп — Кызыл аразынга маршрут-биле 813 км орукту эртип, оруксуур аайы-биле доктааган черлеринге янзы-бүрү темаларлыг лекцияларны 14 удаа кылган. Алды черге кино көргүзүп, беш удаа массалыг мотокросстарны чурттакчы чоннуң киржилгези-биле чорутканнар.

Н. ЛОПСАН,
ДОСААФ-тың республика Комитединиң улуг инструктору.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУН байдалы

Бүгүн республикага шуужуп турар булуттарлыг хүн болур, чаашкын шоолуг әвес, динмирәәшкин болуп магат чок. Хат өй-тавында, соңгу-барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: республикага—14—19, а Кызылга —17—19 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

Кинотеатрларга

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Хоочун чурттакчы» 10, «Взрослые дети» 12, 2, «Кандаашкын» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Делегей чемпиону» 1.15, 3.15, 9.15, «Ынакшылды үнелээр» 5.15, 7.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликациялар 10, «Рыжик» 11.15, 1.15, 3.15, «Залив страстей» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Өңнүктер-эштер» 2.30, «Чырыктың төнчүзү» 4.30, 6.30, «Түренгинин чугаазы» 8.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Миклуха-Маклай» 5, 7, 9 шактарда.

Чадаананың № 1 школазының даңмазы читкенин барымдаалааш ону күш чок деп санап тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 35-24, пропаганда киллизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының 23-35, көдәә ажыл-агый киллизинин 25-38, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, иштики информация киллизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетпүр, транспорт база культура амыдырал киллистериниң 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01210 Культура министерствозунуң типографиязы Чагыг № 122.